अनौपचारिक तथा वैकल्पिक शिक्षातर्फको

संश्लेषित पाठ्यक्रम, २०७९

तह १ (कक्षा १–३)

नेपाल सरकार
शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर

अनौपचारिक तथा वैकल्पिक शिक्षातर्फको

संश्लेषित पाठ्यक्रम, २०७९

तह १ (कक्षा १–३)

नेपाल सरकार
शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर

प्रकाशक : नेपाल सरकार

शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय

शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

सानोठिमी, भक्तपुर

©

भाषा सम्पादन : शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

संस्करण : प्रथम

प्रकाशन : २०७७

पाठ्यक्रम निर्माणमा प्राविधिक सहयोग :

मुद्रक :

दुई शब्द

शिक्षा प्राप्त गर्नु व्यक्तिको आधारभूत तथा मौलिक अधिकार हो । नेपालको संविधानले आधारभूत तहको शिक्षा अनिवार्य र नि:शुल्क गरेको छ भने माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा नि:शुल्क गरेको छ । त्यसैगरी अनिवार्य तथा नि:शुल्क शिक्षासम्बन्धी ऐन २०७५ ले शिक्षाका सबै विधि र मार्गहरू खुला गर्दै व्यक्तिले औपचारिक, अनौपचारिक एवम् अरितिक जुनसुकै माध्यमबाट पनि शिक्षा प्राप्त गर्न सक्ने अवसरको सुनिश्चितता प्रदान गरेको छ ।

नेपाल जस्तो विविधतायुक्त मुलुकमा आधारभूत तथा माध्यमिक तहमा भर्ना भई भौगोलिक विकटता, गरिबी, अशिक्षा, जनचेतनाको कमी, बाल विवाह आदि जस्ता कारणले विद्यालय शिक्षाको तह पार नगर्ने बालबालिकाहरूलको सङ्ख्या निकै छ भने अर्कोतर्फ बिचैमा पढाइ छाडेका युवायुवती तथा प्रौढहरूको सङ्ख्या पनि निकै नै छ । पढ्ने चाहना र रहर हुँदाहुँदै विद्यालय छाड्नुपरेका बालबालिका, युवायुवती तथा प्रौढहरूलाई शिक्षाको पहुँच पुऱ्याउन छिटो र लचिलो माध्यमबाट अनौपचारिक तथा वैकल्पिक शिक्षाको व्यवस्थाका लागि नेपाल सरकारले पाठ्यक्रम तथा सिकाइ सामग्रीहरूको विषयवस्तुहरूलाई सङ्कुचन गरी कक्षा १-५ ३ वर्षमा, कक्षा ६-८ २ वर्षमा, कक्षा ९-१० १ वर्षमा र कक्षा ११-१२ १ वर्षमा पूरा गर्न सकिने गरी वैकल्पिक शिक्षाका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आइरहेको छ ।

हाल विद्यालय तहको पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक परिमार्जन भई कार्यान्वयनमा आएको सन्दर्भमा विगतमा निर्माण गरिएको आधारभूत तथा माध्यमिक तहको संश्लेषित पाठ्यक्रम तथा सिकाइ सामग्रीहरूलाई परिमार्जन तथा अद्यावधिक गर्दै जानु जरुरी भएको छ । यसै सन्दर्भमा तह १ (कक्षा १-३) को औपचारिक शिक्षको पाठ्यक्रमका सक्षमता, सिकाइ उपलब्धि, पाठ्यवस्तु, सिकाइ प्रक्रिया र मूल्याङ्कन प्रक्रियालाई मूल पाठ्यवस्तु (Core content) र परिधीय पाठ्यवस्तु (Sub core content) का रूपमा विभाजन गरी पाठ्यक्रमको सङ्कुचन गरिएको छ । पाठ्यक्रमको सङ्कुचन गर्दा सिकारुको न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि सुनिश्चित हुने गरी गरिएको छ ।

प्रस्तुत पाठ्यक्रम तयार गर्ने क्रममा सहयोग पुऱ्याउनुहुने युनिसेफ नेपाल, केयर नेपाल, समुन्नत नेपाल, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, शिक्षा तथा मानवस्रोत विकास केन्द्र परिवारप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । साथै यस पाठ्यक्रमलाई अझै परिस्कृत बनाउदै लैजानका लागि प्रयोगकर्ता एवम् विशेषज्ञ महानुभावहरूबाट रचनात्मक सुझावहरूको अपेक्षा गर्दछु ।

चूडामणि पौडेल

महानिर्देशक

विषयसूची

विषय		पृष्ठसङ्ख्या
१.	परिचय	१
२.	पाठ्यक्रम संश्लेषणका आधार	१
३.	पाठ्यक्रम संश्लेषण गर्दा अपनाइएका पक्ष	२
४.	पाठ्यक्रम संश्लेषणको संरचना	३
५.	तहगत सक्षमता	५
६.	विषयक्षेत्रगत पाठ्यक्रम	५
	६.१ नेपाली भाषा	५
	६.२ अङ्ग्रेजी	३५
	६.३ गणित	७०
	६.४ हाम्रो सेरोफेरो	८२
७.	व्यवहारकुशल सिप	१००
	७.१ सोचाइ सिप (Thinking skills)	१०१
	७.२ वैयक्तिक सिप (Intrapersonal Skills)	१०२
	७.३ अन्तरवैयक्तिक सिप (Interpersonal Skills)	१०५
	७.४ सूचना प्रविधि तथा बहुसाक्षरता सिप (Information communication and multiliteracy skills)	१०८
	७.५ नागरिक सिप (Citizenship skills)	११०
८.	सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	११२
९.	मूल्याङ्कन	११५

१. परिचय

राष्ट्रको शिक्षा नीति तथा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूपले मार्गनिर्देश गरेको शिक्षाको लक्ष्य पूरा गर्न सिकाइको औपचारिक पहुँचमा आउन नसकेका सिकारुलाई समेट्ने उपागमको आवश्यकता छ । विद्यालय शिक्षाको पाठ्यक्रमले निश्चित तहको अध्ययन पूरा गरेपछि सिकारुले हासिल गर्ने सक्षमता र ती सक्षमता हासिल गर्नका लागि विषयगत रूपमा प्राप्त गर्नुपर्ने सिकाइ उपलब्धि निर्धारण गर्छ । यसले सिकाइ उपलब्धि प्राप्तिका लागि सिकाइ विधि तथा प्रक्रियाको प्रयोग र सिकाइ उपलब्धि प्राप्त गर्ने बाटो देखाउँछ । पाठ्यक्रममा सिकारुले हासिल गर्नुपर्ने सक्षमता विकास गर्न आवश्यक विषयवस्तु, सहजीकरण प्रक्रिया र सिकारु मूल्याङ्कन प्रक्रिया समावेश गरिएको हुन्छ । सिकारुका पूर्व सिकाइ अनुभव, उसको परिवेश तथा पृष्ठभूमि, रुचि र क्षमताका आधारमा सिकाइका लागि प्रयोग गरिने विषयवस्तु भिन्नभिन्न हुन सक्छन् । निर्धारित उमेर समूहभन्दा बढी उमेरका सिकारु सहभागी भएको अवस्थामा पाठ्यक्रममा उल्लिखित सबै सिकाइ उपलब्धि प्राप्तिका लागि सबै विषयवस्तुको सिकाइ आवश्यक हुँदैन । सिकारुको अनुभवले धेरै सिकाइ उपलब्धि र सक्षमता विकास गरिसकेको हुन्छ । औपचारिक शिक्षाको पाठ्यक्रमका केही विषयवस्तु नसिकाई सिकारुको सिकाइ अनुभवको आकलन गरेर पनि सिकाइ उपलब्धि हासिल हुन सक्छ । यस्तो अवस्थामा औपचारिक पाठ्यक्रमका सक्षमता, सिकाइ उपलब्धि, पाठ्यवस्तु, सिकाइ प्रक्रिया र मूल्याङ्कन प्रक्रियालाई मूल पाठ्यवस्तु (Core content) र परिधीय पाठ्यवस्तु (Sub core content) का रूपमा विभाजन गरी पाठ्यक्रमको सङ्कुचन गर्न सकिन्छ ।

पाठ्यक्रम सङ्कुचन गर्दा सिकारुको न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि सुनिश्चित हुने गरी सिकाइलाई निरन्तरता दिनुपर्छ । यसकका साथै पाठ्यक्रमका पाठ्यवस्तु सङ्ककुचन हुँदा प्रयोग गर्न सकिने सिकाइ सहजीकरण विधि र सिकाइ उपलब्धिको मूल्याङ्कनका उपाय समेत सुझाउनु आवश्यक छ ।

२. पाठ्यक्रम संश्लेषणका आधार

पाठ्यक्रम सङ्कुचन गर्दा सिकारुको न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल हुने पक्षलाई प्राथमिकतामा राख्नुपर्छ । मौजुदा पाठ्यक्रमले कक्षा १-३ का लागि वार्षिक ८३२

कार्यघण्टा र कक्षा ४-१० का लागि वार्षिक १०२४ कार्यघण्टा सिकाइ अवधि निर्धारण गरेको छ । अनौपचारिक शिक्षामा कार्यघण्टा पूरा गर्न प्रत्यक्ष साक्षात्कार सिकाइबाहेकको वैकल्पिक सिकाइलाई निरन्तरता दिँदै शिक्षकको सहजीकरणमा सिकाइ गर्नु आवश्यक छ । यसका लागि शिक्षकको सहयोग आवश्यक पर्ने मूल सिकाइ उपलब्धि र मुख्य पाठ्यवस्तु (Core Content) तथा शिक्षकको निर्देशनमा र सिकारुको आफ्नै प्रयासमा सिकाइ हुन सक्ने परिधीय पाठ्यवस्तु (sub-core content) निर्धारण गरी पाठ्यक्रमका पाठ्यवस्तुलाई निम्नानुसारका आधारमा सङ्कुचन गर्न सकिन्छ :

(क) **एकीकरण (Integration) :** एकीकरण पाठ्यक्रमका मिल्दाजुल्दा पाठ्यवस्तु एवम् सिकाइ उपलब्धिलाई एकै पटक सिकाउने गरी पाठ्यक्रमका पाठ्यवस्तु सङ्कुचन गर्ने तरिका हो । यसमा विभिन्न पाठका पाठ्यवस्तु वा सम्भव भए विभिन्न विषयका पाठ्यवस्तु एकैसाथ शिक्षण गरी सिकाइ उपलब्धि पूरा गरिन्छ ।

(ख) **समूहीकरण (Clusterization) :** यसमा सिकाइ उपलब्धि तथा पाठ्यवस्तुलाई समूहमा विभाजन गरिन्छ र एउटा समूहका सबै पाठ्यवस्तुलाई एकैसाथ शिक्षण गरिन्छ ।

(ग) **प्राथमिकीकरण (Prioritization) :** यसमा सिकाइका लागि शिक्षकको प्रत्यक्ष सहजीकरण आवश्यक पर्ने र शिक्षकको निर्देशनमा सिकारु आफैँले गर्न सक्ने गरी सिकाइ उपलब्धि तथा पाठ्यवस्तुको प्राथमिकीकरण गरिन्छ ।

(घ) **न्यूनीकरण (Minimization) :** यसमा सिकाइका लागि निर्धारण गरिएका पाठ्यवस्तु सिकारुको उमेर अनुभवका आधारमा घटाई पाठ्यक्रम सङ्कुचन गरिन्छ ।

३. पाठ्यक्रम संश्लेषण गर्दा अपनाइएका पक्ष

(क) **सिकाइको योजना** : प्रत्यक्ष कक्षा र अन्य (परियोजना, गृहकार्य, कामका आधारित सिकाइ आदि)

(ख) **सिकाइ विधि** : प्रत्यक्ष, अप्रत्यक्ष

(ग) **उपलब्धि आकलन** : न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि र सिकाइको आकलन

(घ) **जान्नै पर्ने विषयवस्तु :** सिकाइ वा बोधका लागि आवश्यक सिकाइ उपलब्धि निर्धारण र त्यसकका लागि द्रुत सिकाइ तथा पुनस्मरणका विधि खुट्याउने

(ङ) **जान्नु आवश्यक विषयवस्तु :** अहिले अलिअलि सिकेरपछि जान्दा हुने विषयवस्तु खुट्याउने

(च) **जाने राम्रो हुने विषयवस्तु :** अहिले नजान्दा पनि हानि नहुने तर जानिराखे पछि राम्रो हुने विषयवस्तु

४. पाठ्यक्रम संश्लेषणको संरचना

पाठ्यक्रम संश्लेषण गर्दा सिकारुलाई सबै पक्ष प्रत्यक्ष कक्षामा मात्र सिकाउने उद्देश्य नराखी सिकारुका अनुभव र व्यावहारिक सिकाइलाई समेत सिकाइको अङ्गका रूपमा लिइन्छ । सिकारुले घरमा, कार्यस्थलमा, व्यावहारक कार्य सम्पादनमा, समस्या समाधानमा र उमेरगत परिपक्वतामा सिकेका अनेकौँ कुरा अनौपचारिक शिक्षामा सिकाइका मुख्य अङ्ग मानिन्छन् । यसर्थ पाठ्यक्रम संश्लेषण गर्दा औपचारिक शिक्षामा जस्तो सबै पक्षको सिकाइ प्रत्यक्ष कक्षामा अपेक्षित हुँदैन । सामान्यतया औपचारिक शिक्षाको पाठ्यक्रम संश्लेषण गरी समतहको अनौपचारिक शिक्षाका कक्षा सञ्चालन गर्दा प्रत्यक्ष कक्षाको पाठ्यघण्टाको दशदेखि पच्चिस प्रतिशत भारलाई प्रत्यक्ष कक्षामा समेटी बाँकी अप्रत्यक्ष सिकाइका आधारमा सिकाइ उपलब्धि पूरा गर्ने र तथ्यका आधारमा मूल्याङ्कन गरी सिकारुको क्षमता आकलन गरेर समकक्ष तह निर्धारण गर्ने प्रचलन रहेको छ । यही आधारमा तह १ को पाठ्यक्रममा पनि औपचारिक पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेको ८३२ घण्टा कार्यघण्टाको २५ प्रतिशत अर्थात् २०८ घण्टा प्रत्यक्ष साक्षत्कार कक्षा र ६२४ घण्टा स्वनिर्देशित कार्यघण्टा सिकाइ हुने गरी समकक्ष कार्यघण्टाको सैद्धान्तिक आधारणमा पाठ्यक्रम संश्लेषण गरिको छ ।

पाठ्यक्रम संश्लेषण गर्दा विषयगत रूपमा निम्नानुसार कार्यघण्टा र पाठ्यघण्टा विभाजन गरिएको छ :

क्रसं.	विषयसम्बन्धी क्रियाकलाप	पाठ्यघण्टा	वार्षिक कार्यघण्टा	प्रत्यक्ष साक्षत्कार कार्यघण्टा	स्वनिर्देशित कार्यघण्टा
१.	भाषिक सिप विकाससम्बन्धी क्रियाकलाप (नेपाली)	५	१६०	४०	१२०
२.	भाषिक सिप विकाससम्बन्धी क्रियाकलाप (अङ्ग्रेजी)	४	१२८	३२	९६
३.	गणितीय सिप विकाससम्बन्धी क्रियाकलाप (गणित)	४	१२८	३२	९६
४	विज्ञान, स्वास्थ्य र शारीरिक शिक्षा, सामाजिक अध्ययन, चारित्रिक विकास तथा सिर्जनात्मक कलासम्बन्धी क्रियाकलाप (सेरोफेरो)	८	२५६	६४	१९२
५.	मातृभाषिक सिप/स्थानीय विषयवस्तुसम्बन्धी क्रियाकलाप	५	१६०	४०	१२०
	जम्मा	२६	८३२	२०८	६२४

५. तहगत सक्षमता

(क) आधारभूत भाषिक तथा सञ्चार सिपको विकास र प्रयोग

(ख) आधारभूत गणितीय अवधारणा र सिपको विकास र प्रयोग

(ग) अनुशासन, सदाचार र स्वावलम्बन जस्ता सामाजिक एवम् चारित्रिक गुणको विकास

(घ) विज्ञान, वातावरण, सूचना प्रविधिसम्बन्धी आधारभूत ज्ञानको विकास

(ङ) शारीरिक तन्दुरुस्ती, स्वस्थकर बानी र जीवनोपयोगी सिप (Life skills) को विकास

(च) कला तथा सौन्दर्यप्रति अभिरुचि र सिर्जनात्मकताको विकास

(छ) आफ्नो परिवेशसँग परिचित भई विभिन्न जातजाति, धर्म, भाषा, संस्कृति, क्षेत्रप्रति सम्मान र समभावको विकास

६. विषयक्षेत्रगत पाठ्यक्रम

६.१ नेपाली भाषा

(क) परिचय

नेपाली भाषा नेपालको सरकारी कामकाजको भाषा विभिन्न राष्ट्रभाषाका प्रयोक्ताबिचको सम्पर्क भाषा हो । यो शिक्षाको माध्यम भाषा भएकाले विद्यालय तहको प्रारम्भिक कक्षादेखि नै अनिवार्य विषयका रूपमा पठनपाठन हुँदै आएको छ । भाषा विचार विनिमयका साथै सिकाइको माध्यम र चिन्तनको आधार हो । भाषाको सक्षमताले सिकाइलाई प्रभावकारी बनाउँछ । यस पाठ्यक्रममा विद्यालयमा पूरा समय उपस्थित हुन नसकेका सिकारुको अनुभव र व्यावहारिक प्रयोगका माध्यमले विकास भएको सक्षमतालाई समेत सम्बोधन गर्ने लक्ष्य राखी भाषिक सिपमार्फत सिकारुको सिकाइ क्षमता अभिवृद्धि गर्ने लक्ष्य राखिएको छ ।

नेपालमा विद्यालय तहको प्रारम्भिक कक्षाहरूमा एकीकृत पाठ्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने नीतिगत व्यवस्था रहेको छ । नेपाली विषयको यस पाठ्यक्रममा पनि भाषिक सिपगत सिकाइ उपलब्धिलाई एकीकृत अवधारणअनुसार संश्लेषण र संयोजन

गरिएको छ । यसमा भाषिक ज्ञान र सिप, सिकाइ प्रक्रिया, भाषिक सामर्थ्य र प्रयोग, भाषिक तत्वगत सन्तुलन, विद्यालयभित्रको सिकाइ र सिकारुको वास्तविक जीवन, अन्तरसम्बन्धित भाषिक सिकाइ क्षेत्रहरूलगायतको एकीकरणमा जोड दिइएको छ ।

(ख) सक्षमता

१. कुराकानी, संवाद, छलफल र प्रश्नोत्तरका क्रममा दोहोरो सञ्चार

२. चित्र, घटना, परिवेश र पाठगत सन्दर्भका आधारमा विषयवस्तुको बोध र अभिव्यक्ति

३. शब्दमा प्रयुक्त ध्वनि र वर्णको शुद्ध उच्चारण

४. वर्ण, मात्रा र शब्दको सङ्केतन र विसङ्केतन गरी शुद्ध बोलाइ र लेखाइ

६. प्रवाहपूर्ण पठन, उपयुक्त बोध र अभिव्यक्ति

७. श्रव्य, दृश्य र श्रव्यदृश्य सामग्रीको बोधसहितको भाषिक कार्य

८. मौखिक र लिखित अभिव्यक्तिमा सिर्जनात्मक तथा समालोचनात्मक सिपको प्रयोग

(ग) सिकाइ उपलब्धि

१. सङ्केतक जोडी विभिन्न आकृति र चित्र निर्माण गर्न

२. स्वर वर्ण पहिचान गरी उच्चारण गर्न

३. व्यञ्जन वर्ण पहिचान गरी उच्चारण र वर्ण विभेदीकरण गर्न

४. पाठमा प्रयुक्त दैनिक प्रयोगमा आउने शब्द, लब्ध शब्द, शीर्ष शब्द तथा विसङ्केतक शब्द पढ्न

५. पाठ्यसामग्री पढेर नयाँ शब्द पहिचान, अर्थबोध र प्रयोग गर्न

६. चित्र, शीर्षक, पाठको परिवेश र सन्दर्भका आधारमा छलफल, प्रश्नोत्तर र तुलना गर्न

७. शब्द, वाक्य र अनुच्छेदको अनुलेखन, श्रुतिलेखन, निर्देशित लेखन र सिर्जनात्मक लेखन गर्न

८. उपयुक्त भाषाको प्रयोग गरी कुराकानी, संवाद, छलफल र प्रश्नोत्तर गर्न

९. पारिवारिक, विद्यालयीय र सामाजिक परिवेशमा प्रयोग हुने शब्द पहिचान गरी प्रयोग गर्न

१०. उस्तै उस्तै ध्वनि तथा समान संरचना भएका शब्दको प्रयोग गरी भाषिक सञ्चार गर्न

११. पाठका आधारमा घटना वर्णन, अनुभव वर्णन, बुँदा लेखन र तार्किक विश्लेषण गर्न

१२. विषयवस्तुका आधारमा कुराकानी र छलफल गरी लिखित अभिव्यक्ति दिन

१३. शब्दका वर्ण विभाजन गर्न र वर्ण जोडेर, थपेर, झिकेर र परिवर्तन गरेर नयाँ शब्द निर्माण गर्न

१४. शब्द शब्द जोडेर वा छुट्याएर शब्दको पहिचान गरी तिनको उच्चारण तथा शब्दसूची निर्माण र प्रयोग गर्न

१५. शब्दको सन्दर्भगत अर्थ पहिचान र प्रयोग गर्न

१६. प्राप्त सूचना तथा पढेका सामग्रीका आधारमा विषयवस्तु, पात्र र घटनाको बोध गरी प्रतिक्रिया व्यक्त गर्न

१७. शीर्षक र पूर्वज्ञानका आधारमा पाठ पढ्न र त्यसका आधारमा स्वसिकाइको परीक्षण गर्न

१८. हलन्त र संयुक्त व्यञ्जन वर्ण प्रयोग भएका शब्दको पहिचान गरी उच्चारण र अर्थबोध गर्न

१९. पाठका चरित्र, परिवेश र घटनाको वर्णन गर्न

२०. पदसङ्गति मिलाई लेख्यचिह्न र क्रियाका कालको उपयुक्त प्रयोग गरेर वाक्य तथा अनुच्छेद रचना गर्न

२१. लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरका आधारमा सरल वाक्यमा परिवर्तन गर्न

२२. सर्गपरक शब्दको पहिचान गरी उच्चारण र शब्दसूची निर्माण गर्न

२३. स्थानीय परिवेश, सन्दर्भ तथा विषयवस्तु झल्किने शीर्षक वा विषयवस्तु छनोट गरी अनुच्छेद लेखन

२४. तथ्य, सन्दर्भ, सूचना र पूर्वज्ञानमा आधारित भई मौखिक र लिखित उत्तर दिन

२५. शब्द, वाक्य र अनुच्छेदको अनुलेखन, श्रुतिलेखन, निर्देशित लेखन र सिर्जनात्मक लेखन गर्न

(घ) विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम

भाषिक सिपगत क्षेत्र	भाषिक तत्वगत क्षेत्र	विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम
१. सुनाइ र बोलाइ	१.१ ध्वनि सचेतीकरण	• पारिवारिक, विद्यालयीय र सामाजिक गतिविधिमा प्रयोग हुने शब्द पहिचान र उच्चारण • सम्मानबोधक शब्दको प्रयोग र उच्चारण • कुराकानी, संवाद, अन्तरक्रिया र प्रश्नोत्तर • गीत, कविता, कथा तथा सूचनामूलक पाठ पठन • स्वर तथा व्यञ्जन वर्णगत वर्णको ध्वनि, उच्चारण अभ्यास तथा वर्ण विभेदीकरण • सरल तथा जोडेमोडेका वर्णयुक्त शब्दको

भाषिक सिपगत क्षेत्र	भाषिक तत्वगत क्षेत्र	विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम
		पहिचान र उच्चारण ● अनुस्वार र चन्द्रबिन्दु प्रयोग भएका शब्दको शुद्ध उच्चारण ● हलन्त र संयुक्त व्यञ्जन वर्ण प्रयोग भएका शब्द पहिचान र उच्चारण ● अनुमान र कल्पना गरी मौखिक वर्णन ● विषयवस्तु, पात्र र घटनासम्बन्धी मौखिक वर्णन ● मूल शब्दका अगाडि एवम् पछाडि आएका ध्वनि जोडाइ र छुट्याइ ● समान र असमान ध्वनि भएका शब्दहरू पहिचान र उच्चारण ● प्राकृतिक तथा सामाजिक परिवेशका चित्रवर्णन
	१.२ श्रव्य/दृश्य बोध	● श्रव्यदृश्य सामग्रीका आधारमा हाउभाउसहित छलफल, कुराकानी, प्रस्तुति, सूचना आदानप्रदान र समीक्षा ● चित्रवर्णन ● दुई दृश्य अवस्थाको अवलोकन, तुलना र प्रतिक्रिया ● संवेगात्मक अभिव्यक्ति (आश्चर्य, उमङ्ग, उत्सुकता, घृणा, चिन्ता, हर्ष) र प्रतिक्रिया

भाषिक सिपगत क्षेत्र	भाषिक तत्वगत क्षेत्र	विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम
		● अनुमान, कल्पना र समस्या पहिचानसहित मौखिक वर्णन ● दुई दृश्य अवस्थाको अवलोकन, तुलना र प्रतिक्रिया ● दुईओटा दृश्यहरूको समानता र भिन्नता ● सञ्चारका क्रममा प्रचलित आकृति, रङ र सङ्केत चिह्नको प्रयोग ● निर्धारित पाठ्यसामग्री, चित्र र पत्रपत्रिकाबाट विषयवस्तु बोध
२. पढाइ	२.१ पठन प्रवाह	● गद्यात्मक पाठ (वाक्य र अनुच्छेद : गति, यति, भाव र शुद्धता) पठन ● पद्यात्मक पाठ (गति, यति, लय, हाउभाउ र शुद्धता) पठन ● वाचन (सस्वर, द्रुत, एकल, युगल र समूह)
	२.२ पठन बोध	● सङ्केत, चित्र, पूर्वज्ञान, पदावली र वाक्य, शीर्षक, पाठ, कथा, कविता र संवादका विषयवस्तु बोध ● शाब्दिक, तार्किक र वर्णनात्मक प्रश्नोत्तर ● पात्र वा शीर्षक परिवर्तन गरी पुनर्लेखन ● सिकाइको स्वमूल्याङ्कन

भाषिक सिपगत क्षेत्र	भाषिक तत्वगत क्षेत्र	विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम
		• स्थानीय परिवेश र पाठगत सन्दर्भका आधारमा छलफल र प्रश्नोत्तर • आफ्नो अनुभव, पाठगत सन्दर्भ र पूर्वज्ञानअनुसार विषयवस्तु वर्णन • पाठगत तथ्य, सन्दर्भ, पात्र र घटना पहिचान तथा सार प्रस्तुति • सूचनामूलक सामग्री (चिठी, निवेदन, पोस्टर, सूचना र अन्य विवरण) बाट विषयवस्तुको बोध
३. लेखाइ	३.१ लेख्यवर्ण सचेतीकरण	• वर्ण लेखनका वैकल्पिक ढाँचाको अनुकरण • अक्षर जोडेर तथा झिकेर, थपेर र परिवर्तन गरेर शब्द निर्माण र शब्दका अक्षर विभाजन • हलन्त तथा संयुक्त व्यञ्जन वर्ण र लेख्य सङ्केतको प्रयोग • शब्दअनुसारका चित्र र चित्रअनुसारका शब्दको लेखन • शब्दको सुरु र अन्त्यमा उस्तै उस्तै ध्वनि तथा समान संरचना भएका शब्दको पहिचान र प्रयोग • शब्द शब्दको जोडाइ वा छुट्याइ • मूल शब्दका अगाडि एवम् पछाडि आएका

भाषिक सिपगत क्षेत्र	भाषिक तत्वगत क्षेत्र	विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम
		ध्वनिको जोडाइ र छुट्याइ ● चन्द्रबिन्दु (ँ), शिरबिन्दु र (ं) को प्रयोग ● लेख्य वर्णको विविधता ख्याल गरी शब्दको सङ्केतन, विसङ्केतन र प्रयोग
	३.२ लेखाइ	● शब्द, वाक्य र अनुच्छेदको अनुलेखन तथा श्रुतिलेखन ● पाठगत प्रश्नोत्तर, बुँदा टिपोट र भाव विस्तार ● विषयवस्तुको सिलसिला तथा क्रम मिलान ● विषयवस्तुका आधारमा शब्दभरण र वाक्य पूरण ● पाठगत पात्र तथा सन्दर्भ परिवर्तन गरी पुनर्लेखन ● परम्परागत मूल्यमान्यतापरक अनुच्छेद लेखन ● निर्धारित विषयवस्तुको मौलिक वाक्यमा पुनकर्थन ● कार्यमूलक व्याकरण र लेख्य चिह्नको प्रयोग गरी लेखन अभ्यास ● निर्धारित शीर्षक तथा विषयवस्तुका आधारमा निर्देशित लेखन ● स्वतन्त्र रचना

भाषिक सिपगत क्षेत्र	भाषिक तत्वगत क्षेत्र	विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम
४. शब्दभण्डार र कार्यमूलक व्याकरण	४.१ शब्द भण्डार	● निर्देशित शब्दका वर्णहरू प्रयोग गरी नयाँ शब्दहरू निर्माण ● पर्यायवाची, विपरीतार्थी र धेरै अर्थ दिने शब्दको पहिचान र प्रयोग ● दैनिक प्रयोग हुने शब्द, शीर्ष शब्द र विषयक्षेत्रगत शब्दको उच्चारण, अर्थबोध र प्रयोग ● अर्थ सामीप्य भएका शब्द पहिचान, उच्चारण, अर्थबोध र प्रयोग ● निर्देशित शब्दको उच्चारण, अर्थबोध र प्रयोग ● विद्यालयमा प्रयोग गरिने वस्तु जनाउने शब्दको पहिचान, उच्चारण, अर्थबोध र प्रयोग ● पाठबाट नयाँ शब्द पहिचान, उच्चारण, अर्थबोध र प्रयोग ● सन्दर्भगत प्रयोगमा आउने शब्दको उच्चारण, अर्थबोध र प्रयोग ● आफ्नो परम्परा र रीतिरिवाजको वर्णन ● पठन सामग्री, अनुभव र अभ्यासका आधारमा नयाँ शब्द उच्चारण, अर्थबोध र प्रयोग ● सम्मानबोधक शब्दको प्रयोग

भाषिक सिपगत क्षेत्र	भाषिक तत्वगत क्षेत्र	विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम
	४.२ कार्यमूलक व्याकरण	• पदसङ्गति (लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर) • क्रियाका काल र पक्ष • लेख्य चिह्न प्रयोग (पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक, विस्मयादिबोधक र उद्धरण चिह्न)

(ङ) सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण

विषयक्षेत्र	संश्लेषित सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण	प्रत्यक्ष कार्यघण्टा	स्वनिर्देशित कार्यघण्टा
१. म र मेरो परिवार	**ध्वनि सचेतीकरण** • पारिवारिक, विद्यालयीय र सामाजिक गतिविधिमा प्रयोग हुने शब्द पहिचान र उच्चारण गर्न • कुराकानी, संवाद, अन्तरक्रिया र प्रश्नोत्तरका आधारमा भाषिक सञ्चार गर्न **श्रव्य/दृश्यबोध** • शब्दका सुरु र अन्त्यका वर्ण छुट्याएर र जोडेर पढ्न तथा लेख्न **लेख्यवर्ण सचेतीकरण** • श्रव्यदृश्य सामग्रीबाट सूचना तथा जानकारी लिन, दिन र समीक्षा गर्न **शब्दभण्डार**	४	११

	• निर्देशित शब्दहरूलाई अर्थ खुल्ने गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न पठन प्रवाह • निर्धारित समयभित्र शब्द, वाक्य तथा अनुच्छेद पढ्न • आशय र भावअनुकूल हाउभाउ, गति र शुद्धतासहित पाठ पढ्न • सन्दर्भ सामग्री पढी पढाइको गति बढाउन पठन बोध • पाठगत सन्दर्भ र परिवेशका आधारमा छलफल र प्रश्नोत्तर गर्न लेखाइ • शब्द, वाक्य र अनुच्छेद लेख्न • पाठसँग सम्बन्धित प्रश्नका उत्तर लेख्न कार्यमूलक व्याकरण • लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको सङ्गति मिलाई मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिन • पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक, विस्मयादिबोधक र उद्धरण चिह्नको प्रयोग गरी लिखित अभिव्यक्ति दिन • क्रियाका कालअनुसारका वाक्यको प्रयोग गरी मौखिक तथा लिखित		

	अभिव्यक्ति दिन		
२. मेरो दैनिक जीवन	**ध्वनि सचेतीकरण** ● गीत, कविता, कथा तथा सूचनामूलक पाठ सुनी आफ्नै शब्दमा पुनर्कथन गर्न **श्रव्य/दृश्यबोध** ● श्रव्यदृश्य सामग्रीबाट सूचना तथा जानकारी लिन र दिन **लेख्यवर्ण सचेतीकरण** ● शब्दका सुरु र अन्त्यका वर्ण छुट्याएर र जोडेर पढ्न तथा लेख्न **शब्दभण्डार** ● निर्देशित शब्दहरूलाई अर्थ खुल्ने गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न **पठन प्रवाह** ● निर्धारित समयभित्र शब्द, वाक्य तथा अनुच्छेद पढ्न ● आशय र भावअनुकूल हाउभाउ, गति र शुद्धतासहित पाठ पढ्न ● सन्दर्भ सामग्री पढी पढाइको गति बढाउन **पठन बोध** ● अनुमान योग्य र सूचनामूलक पाठहरू पढेर शाब्दिक, तार्किक र	२	८

	वर्णनात्मक प्रश्नोत्तर गर्न **लेखाइ** ● विषयवस्तुका आधारमा शब्दभरण गरी वाक्य पूरा गर्न ● पाठगत प्रश्नोत्तर, बुँदा टिपोट र भाव विस्तार गर्न ● रुचिका विषयक्षेत्र वा शीर्षकमा आधारत भई स्वतन्त्र लेखन गर्न **कार्यमूलक व्याकरण** ● लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको सङ्गति मिलाई मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिन ● पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक, विस्मयादिबोधक र उद्धरण चिह्नको प्रयोग गरी लिखित अभिव्यक्ति दिन ● क्रियाका कालअनुसारका वाक्यको प्रयोग गरी मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिन		
३. हाम्रो समुदाय	**ध्वनि सचेतीकरण** ● गीत, कविता, कथा तथा सूचनामूलक पाठ सुनी आफ्नै शब्दमा पुनर्कथन गर्न **श्रव्य/दृश्यबोध** ● दुई दृश्य अवस्थाको तुलना गरी	४	११

	मौखिक तथा लिखित वर्णन गर्न **लेख्यवर्ण सचेतीकरण** ● शब्दका सुरु र अन्त्यका वर्ण छुट्याएर र जोडेर पढ्न तथा लेख्न ● वस्तु र चित्रका नाम भन्न र लेख्न **शब्दभण्डार** ● पाठमा पढेका शब्दको अर्थबोध गरी धेरै अर्थ दिने शब्दहरू खोज्न ● निर्देशित शब्दहरूलाई अर्थ खुल्ने गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न **पठन प्रवाह** ● हाउभाउ, गति र शुद्धतासहित गद्य रचनाको सस्वर र द्रुत पठन गर्न ● हाउभाउ, गति, यति, लय र शुद्धतासहित पद्य रचनाको सस्वर, युगल, सामूहिक, स्वतन्त्र र द्रुत पठन गर्न **पठन बोध** ● दिइएका अनुच्छेद पढी सोधिएका उत्तर भन्न र लेख्न ● निर्धारित पाठको सार भन्न र लेख्न **लेखाइ** ● पाठगत प्रश्नोत्तर, बुँदा टिपोट र भाव विस्तार गर्न		

	• रुचिका विषयक्षेत्र वा शीर्षकमा आधारित भई स्वतन्त्र लेखन गर्न **कार्यमूलक व्याकरण** • लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको सङ्गति मिलाई मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिन • पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक, विस्मयादिबोधक र उद्धरण चिह्नको प्रयोग गरी लिखित अभिव्यक्ति दिन • क्रियाका कालअनुसारका वाक्यको प्रयोग गरी मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिन		
४. मेरो विद्यालय	**ध्वनि सचेतीकरण** • सरल तथा जोडेमोडेका वर्णयुक्त शब्दको पहिचान गरी उच्चारण गर्न • संयुक्त वर्ण प्रयोग हुने शब्द उच्चारण गर्न **श्रव्य/दृश्यबोध** • दुई दृश्य अवस्थाको तुलना गरी मौखिक तथा लिखित वर्णन गर्न • विभिन्न दृश्य सूचना तथा सामग्रीका बारेमा प्रतिक्रिया दिन **लेख्यवर्ण सचेतीकरण** • संयुक्त वर्णसंरचना भएका शब्दका	४	११

	सुरु र अन्त्यका वर्ण छुट्याएर र जोडेर पढ्न तथा लेख्न • वस्तु र चित्रका नाम भन्न र लेख्न शब्दभण्डार • शब्दको अर्थ भन्न, लेख्न र वाक्यमा प्रयोग गर्न पठन प्रवाह • हाउभाउ, गति, यति, लय र शुद्धतासहित पद्य रचना सस्वर, युगल, सामूहिक, स्वतन्त्र र द्रुत पठन गर्न पठन बोध • निर्धारित पाठको सार भन्न र लेख्न • पाठ पढेर वा सुनेर स्वमूल्याङ्कन गर्न • पाठमा प्रयोग भएका मुख्य शब्द तथा विषयका बारेमा लेख्न • निर्धारित पाठको पात्र तथा शीर्षक परिवर्तन गरी भन्न र लेख्न लेखाइ • विषयवस्तुमा आधारित भई प्रश्नोत्तर गर्न • विचार र धारणालाई सङ्गठित गरी मौखिक तथा लिखित प्रस्तुति दिन		

	• घटना वर्णन र बुँदा लेखन गर्न **कार्यमूलक व्याकरण** • लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको सङ्गति मिलाई मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिन • पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक, विस्मयादिबोधक र उद्धरण चिह्नको प्रयोग गरी लिखित अभिव्यक्ति दिन • क्रियाका कालअनुसारका वाक्यको प्रयोग गरी मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिन		
५. हाम्रो वातावरण	**ध्वनि सचेतीकरण** • पाठमा प्रयुक्त समान र असमान ध्वनि भएका शब्दहरू पहिचान र उच्चारण गर्न **श्रव्य/दृश्यबोध** • विभिन्न दृश्य सूचना तथा सामग्रीबारे प्रतिक्रिया दिन **लेख्यवर्ण सचेतीकरण** • संयुक्त वर्ण संरचना भएका शब्दका सुरु र अन्त्यका वर्ण छुट्याएर र जोडेर पढ्न तथा लेख्न **शब्दभण्डार** • शब्दहरूको अर्थबोध गरी वाक्यमा	४	१५

	प्रयोग गर्न • विभिन्न सन्दर्भमा प्रयोग हुने शब्दहरू पढी वाक्यमा प्रयोग गर्न **पठन प्रवाह** • हाउभाउ, गति र शुद्धतासहित गद्य रचनाको सस्वर र द्रुत पठन गर्न • हाउभाउ, गति, यति, लय र शुद्धतासहित पद्य रचनाको सस्वर र द्रुत पठन गर्न **पठन बोध** • पाठका आधारमा घटना वर्णन, अनुभव वर्णन र बुँदा लेखन गर्न **लेखाइ** • पाठसित सम्बन्धित प्रश्नका उत्तर लेख्न • अन्य विषयका शीर्षक तथा विषयवस्तुका आधारमा स्वतन्त्र लेखन गर्न **कार्यमूलक व्याकरण** • लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको प्रयोग गरी लिखित अभिव्यक्ति दिन • पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक, विस्मयादिबोधक र उद्धरण चिह्नको प्रयोग गरी लिखित अभिव्यक्ति दिन • क्रियाका कालअनुसारका वाक्यको		

	प्रयोग गरी मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिन		
६. मेरो सिर्जना	**ध्वनि सचेतीकरण** ● पाठमा प्रयुक्त समान र असमान ध्वनि भएका शब्दहरू पहिचान गरी उच्चारण गर्न ● अनुच्छेद सुनी मुख्य मुख्य शब्द पहिचान र उच्चारण गर्न **श्रव्य/दृश्यबोध** ● सञ्चारका क्रममा प्रचलित आकृति, रङ र सङ्केत चिह्नको प्रयोग गर्न ● दिइएका सामग्रीका आधारमा विषयवस्तुको बोध गरी हाउभाउसहित वर्णन गर्न **लेख्यवर्ण सचेतीकरण** ● संयुक्त वर्ण संरचना भएका शब्दका सुरु र अन्त्यका वर्ण छुट्याएर र जोडेर पढ्न तथा लेख्न **शब्दभण्डार** ● पाठमा प्रयोग भएका शब्दहरू अर्थबोध गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न ● दुई शब्द जोडेर सिङ्गो शब्द बनाई वाक्यमा प्रयोग गर्न **पठन प्रवाह**	४	११

	• हाउभाउ, गति र शुद्धतासहित गद्य रचनाको सस्वर र द्रुत पठन गर्न • हाउभाउ, गति, यति, लय र शुद्धतासहित पद्य रचनाको सस्वर र द्रुत पठन गर्न **पठन बोध** • विषयवस्तुसँग मिल्दाजुल्दा अनुभव वर्णन गर्न • पाठगत सन्दर्भ पहिचान गरी लिखित अभिव्यक्ति दिन • तथ्य, सन्दर्भ, सूचना र पूर्वज्ञानमा आधारित भई मौखिक र लिखित उत्तर दिन • पाठका आधारमा घटना वर्णन, अनुभव वर्णन, बुँदा लेखन र अनुच्छेद लेखन गर्न **लेखाइ** • घटना वा छलफल गरिएका विषय वा सिकेका शब्दहरूलाई आफ्नै शब्दमा पुनर्लेखन गर्न **कार्यमूलक व्याकरण** • लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको प्रयोग गरी लिखित अभिव्यक्ति दिन • पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक, विस्मयादिबोधक र उद्धरण चिह्नको		

	प्रयोग गरी लिखित अभिव्यक्ति दिन ● क्रियाका कालअनुसारका वाक्यको प्रयोग गरी मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिन		
७. हाम्रो संस्कृति	**ध्वनि सचेतीकरण** ● अनुच्छेद सुनी मुख्य मुख्य शब्द पहिचान र उच्चारण गर्न **श्रव्य/दृश्यबोध** ● दिइएका सामग्रीका आधारमा विषयवस्तुको बोध गरी हाउभाउसहित वर्णन गर्न **लेख्यवर्ण सचेतीकरण** ● शब्दका वर्ण छुट्याएर र वर्ण जोडेर पढ्न र लेख्न **शब्दभण्डार** ● दुई शब्द वा शब्द समूह जोडेर अर्थबोध र प्रयोग गर्न **पठन प्रवाह** ● हाउभाउ, गति र शुद्धतासहित गद्य रचना सस्वर र द्रुत पठन गर्न ● हाउभाउ, गति, यति, लय र शुद्धतासहित पद्य रचनाको सस्वर र द्रुत पठन गर्न **पठन बोध**	४	११

	• निर्धारित विषयवस्तुका आधारमा छलफल र प्रश्नोत्तर गर्न • पाठका चरित्र, परिवेश र घटनाको वर्णन गर्न **लेखाइ** • भावविस्तार, शब्दभरण र सार लेखन गर्न • स्थानीय परिवेश, सन्दर्भ तथा विषयवस्तु झल्किने शीर्षक वा विषयवस्तु छनोट गरी अनुच्छेद लेखन **कार्यमूलक व्याकरण** • लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको सङ्गतिसहित मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिन • पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक, विस्मयादिबोधक र उद्धरण चिह्नको प्रयोग गरी लिखित अभिव्यक्ति दिन • क्रियाका कालअनुसारका वाक्यको प्रयोग गरी मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिन		
८. सञ्चार प्रविधि र बजार	**ध्वनि सचेतीकरण** • अनुमान र कल्पना गरी मौखिक वर्णन गर्न **श्रव्य/दृश्यबोध**	२	८

	• निर्धारित पाठ्यसामग्री, चित्र र पत्रपत्रिका पढी बोध गर्न • पाठ सुनी विषयवस्तु वर्णन गर्न **लेख्यवर्ण सचेतीकरण** • शब्दको उच्चारणसहित पढ्न र लेख्न **शब्दभण्डार** • उही तथा उल्टो अर्थ दिने शब्दहरूको अर्थबोध र प्रयोग गर्न • शब्दकोशको प्रयोग गर्न **पठन प्रवाह** • पठन गति वृद्धिका लागि निर्धारित समयमा तोकिएको पाठ वा अनुच्छेद पढ्न • पाठमा दिइएका शब्दको परिभाषा, उदाहरण र विपरीत अर्थबोधक शब्द बुझेर पढ्न **पठन बोध** • विषयवस्तुका आधारमा प्रश्नोत्तर गर्न • चिठी, निवेदन, पोस्टर, सूचना र अन्य विवरणहरू पढी अर्थबोध गर्न **लेखाइ** • पाठसँग सम्बन्धित भई प्रश्नोत्तर		

	गर्न • दिइएका बुँदाका आधारमा अनुच्छेद लेखन • स्वतन्त्र रूपमा विभिन्न प्रकारका रचना गर्न **कार्यमूलक व्याकरण** • लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको सङ्गति मिलाई मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिन • पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक, विस्मयादिबोधक र उद्धरण चिह्नको प्रयोग गरी लिखित अभिव्यक्ति दिन • क्रियाका कालअनुसारका वाक्यको प्रयोग गरी मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिन		
९. रुचि र बानी	**ध्वनि सचेतीकरण** • पाठमा प्रयुक्त समान र असमान ध्वनि भएका शब्दहरू पहिचान गरी उच्चारण गर्न **श्रव्य/दृश्यबोध** • दिइएका सामग्रीका आधारमा विषयवस्तुको बोध गरी हाउभाउसहित वर्णन गर्न **लेख्यवर्ण सचेतीकरण** • संयुक्त वर्ण संरचना भएका शब्दका	४	११

	सुरु र अन्त्यका वर्ण छुट्याएर र जोडेर पढ्न तथा लेख्न शब्दभण्डार • आफ्नो परम्परा र रीतिरिवाजको वर्णन गर्न • सम्मानबोधक शब्द प्रयोग गरी वाक्य भन्न र लेख्न पठन प्रवाह • हाउभाउ, गति र शुद्धतासहित गद्य रचना सस्वर र द्रुत पठन गर्न • हाउभाउ, गति, यति, लय र शुद्धतासहित पद्य रचना सस्वर र द्रुत पठन गर्न पठन बोध • तथ्य, सन्दर्भ, सूचना र पूर्वज्ञानमा आधारित भई मौखिक र लिखित उत्तर दिन • पाठका आधारमा घटना वर्णन, अनुभव वर्णन, बुँदा लेखन र अनुच्छेद लेखन गर्न लेखाइ • पाठमा आधारित प्रश्नको उत्तर लेख्न • आफ्नो परम्परागत मूल्यमान्यता बुझाउने विषयवस्तु छनोट गरी		

	अनुच्छेद लेख्न **कार्यमूलक व्याकरण** ● लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको सङ्गति मिलाई मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिन ● पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक, विस्मयादिबोधक र उद्धरण चिह्नको प्रयोग गरी लिखित अभिव्यक्ति दिन ● क्रियाका कालअनुसारका वाक्यको प्रयोग गरी मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिन		
१०. हाम्रो वरपरको संसार	**ध्वनि सचेतीकरण** ● शब्दका अगाडि एवम् पछाडि आएका ध्वनि जोडेर र छुट्याएर भन्न ● शब्दको उच्चारणसहित पढ्न र लेख्न **श्रव्य/दृश्यबोध** ● दृश्य सामग्रीका बारेमा प्रतिक्रिया दिन ● निर्धारित पाठ्यसामग्री, चित्र र पत्रपत्रिका पढी बोध गर्न **लेख्यवर्ण सचेतीकरण** ● शब्दका अगाडि एवम् पछाडि	४	११

	आएका सर्ग चिन्न र भन्न ● शब्दका अगाडि एवम् पछाडि आएका सर्ग छुट्याउन तथा जोडेर शब्द बनाउन **शब्दभण्डार** ● दुई शब्द वा शब्द समूह जोडेर अर्थबोध र प्रयोग गर्न **पठन प्रवाह** ● पाठमा दिइएका शब्दको परिभाषा, उदाहरण र विपरीत अर्थबोधक शब्द बुझेर पढ्न **पठन बोध** ● पाठका सुरु, बिच र अन्त्यका मुख्य मुख्य घटना बताउन ● पाठका विषयवस्तुका आधारमा प्रश्नोत्तर गर्न ● निर्धारित पाठको मुख्य मुख्य बुँदा टिपोट गरी भन्न तथा लेख्न **लेखाइ** ● दिइएका बुँदाका आधारमा अनुच्छेद लेख्न ● स्वतन्त्र रूपमा विभिन्न प्रकारका रचनात्मक लेखन अभ्यास गर्न **कार्यमूलक व्याकरण**		

	• लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको सङ्गति मिलाई मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिन • पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक, विस्मयादिबोधक र उद्धरण चिह्नको प्रयोग गरी लिखित अभिव्यक्ति दिन • क्रियाका कालअनुसारका वाक्यको प्रयोग गरी मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिन		
११. हाम्रा क्रियाकलाप	**ध्वनि सचेतीकरण** • शब्दको उच्चारणसहित पढ्न र लेख्न **श्रव्य/दृश्यबोध** • दृश्य सामग्रीका बारेमा प्रतिक्रिया दिन • निर्धारित पाठ्यसामग्री, चित्र र पत्रपत्रिका पढी बोध गर्न **लेख्यवर्ण सचेतीकरण** • शब्दका अगाडि एवम् पछाडि आएका सर्ग चिन्न र भन्न • शब्दका अगाडि एवम् पछाडि आएका सर्ग छुट्याउन तथा जोडेर शब्द बनाउन **शब्दभण्डार** • उही तथा उल्टो अर्थ दिने	४	११

	शब्दहरूको अर्थबोध र प्रयोग गर्न • शब्दकोशको प्रयोग गर्न **पठन प्रवाह** • पाठमा दिइएका शब्दको परिभाषा, उदाहरण र विपरीत अर्थबोधक शब्द बुझेर पढ्न **पठन बोध** • पाठका सुरु, बिच र अन्त्यका मुख्य मुख्य घटना बताउन • पाठका विषयवस्तुका आधारमा प्रश्नोत्तर गर्न • निर्धारित पाठको मुख्य मुख्य बुँदा टिपोट गरी भन्न तथा लेख्न **लेखाइ** • पाठसँग सम्बन्धित प्रश्नका उत्तर लेख्न • दिइएका बुँदाका आधारमा अनुच्छेद लेख्न • स्वतन्त्र रूपमा विभिन्न प्रकारका रचनात्मक लेखन अभ्यास गर्न **कार्यमूलक व्याकरण** • लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको सङ्गति मिलाई मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिन		

	• पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक, विस्मयादिबोधक र उद्धरण चिह्नको प्रयोग गरी लिखित अभिव्यक्ति दिन • क्रियाका कालअनुसारका वाक्यको प्रयोग गरी मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिन		
जम्मा		४०	१६०

६.२ अङ्ग्रेजी

A. Introduction:

The English language is a global lingua franca and is an appropriate international language for Nepal to be connected with global community. It is not only the language of international communication but also a language of higher education, mass media, information and communication technology (ICT), business, tourism, science and medicine. In the context of Nepal, English is necessary for various purposes. To be specific, our learners need English to participate in classroom interactions; to study course materials; to read things for pleasure and general information; to gain access to the world body of knowledge; to read and enjoy a wide range of literary texts; to participate in international meetings, seminars and conferences; to communicate with foreigners in general; to enhance their career development; to appreciate movies, plays, talks, radio and television programmes, and many more. English is taught as a compulsory subject from grade one to the bachelor's level in Nepal. Curriculum Development Centre (CDC) has recently developed the National Curriculum Framework (NCF), 2019 to address the changed socio-political condition of the country and the current needs of the learner. Following the structure of NCF, this curriculum has been designed for level1 education in Nepal, with a view to catering to the immediate needs of children learning English and building a basic foundation for their further studies in and through English. Moreover, it aims at developing a comprehensive communicative competence on the part of the learners. It also includes the language functions which the students need for real life communication and further studies.

The major focus of this curriculum is on language skills viz., listening, speaking, reading and writing. By the end of level 1, children will be able to use English effectively in a limited set of situations. This curriculum is based on the principle that children learn English better when they get ample exposure to spoken and written English and sufficient opportunity to use it in stress-free environment. Therefore, it expects the child-friendly learning facilitation

process from the teachers. Furthermore, various soft skills appropriate for this level have also been included in the curriculum.

B. Competencies for Level-1

By the end of Level -1, students will have developed the competencies to:

1. decode written words using letter sound knowledge
2. demonstrate an understanding of simple spoken language
3. respond in simple English with intelligible pronunciation
4. use English for communication inside and outside the classroom
5. read simple texts for understanding and pleasure
6. express opinions, ideas and feelings using simple English
7. work with peers to learn language together

C. Level wise learning outcomes in English (Level-1)

Listening	Speaking	Reading	Writing
1. Recognize sound structures in spoken words 2. Recognize and comprehend words and simple expressions 3. Recognize, identify and produce rhyming	1. Imitate and produce sounds and words. 2. Give basic personal information about themselves (e.g. name, address, family, nationality) using short words and	1. Read small and capital letters. 2. Put sounds together to read words and sentences. 3. Perform the rhymes and chants with appropriate rhyme and rhythm.	1. Form lower and upper case letters of regular size and shape. 2. Write letters and words in a straight line from left to right with regular spacing between words.

Listening	Speaking	Reading	Writing
words. e.g. near →here. 4. Respond to simple commands and questions 5. Listen and respond to a wide variety of spoken stimuli (words, sentences, questions, instructions, etc.) both verbally and nonverbally 6. Identify key information from a short speech or conversation. 7. Find out specific information (names, dates, time, etc) from different kinds of simple spoken	phrases 3. Decode phonetically regular and irregular words using letter sound knowledge, e.g. rat, too, blank, house, have, said, where, etc. 4. Participate in short conversation with teachers and friends using simple English 5. Produce words, phrases, simple sentences with intelligible pronunciation. 6. Ask and answer a range of questions. 7. Describe people,	4. Understand plurals (-s), verb tense, contractions and simple comparatives 5. Decode words correctly which have consonant diagraphs in initial positions (th, sh, ch, wh), vowel diagraphs (oo, ee, ea, oa, aw, ai, ay), initial consonant blends (sw, sn, sk, bl, br, ch, cl, cr, dr, fl, gl, ph, pl, pr, sh, sl, sm, sp, st, th, tr, tw, wh, qu), and final consonant blends (nd, nk, nt, mp) 6. Decode two-	3. Use correct spelling of the words 4. Give basic personal information in writing (e.g. name, address, age, nationality, family information, etc.). 5. Connect sentences using simple coordinators, (e.g. 'and' and 'but'.) 6. Use capital letters, full stops and question marks correctly. 7. Connect sentences using simple coordinators (e.g. and, but, because). 8. Write in a

Listening	Speaking	Reading	Writing
language. 8. Listen in order to participate in a variety of short conversations. 9. Listen and comprehend a range of songs and stories with a variety of visual clues	objects and events using adjectives, adverbs and prepositions. 8. Talk about present, past and future events. 9. Sing or recite a song/chant by listening to the teacher or an audio. 10. Make simple telephone conversation.	syllabic words using letter-sound knowledge of consonants, consonant blends and diagraphs, short and long vowels, and vowel digraphs. 7. Recognize silent letters, e.g. e (home), b (comb), k (knee), gh (right), w (write), t (often), l (walk), etc. 8. Read words correctly which have initial consonant blends (thr, str, scr), double consonants (tt, pp, rr, gg, nn, ss, ll, ck), word endings	simple paragraph about oneself, people, places and things. 9. Use regular and irregular plural nouns. 10. Use present (with/without -s/es) and regular past (-ed) forms of verbs 11. Use words in meaningful sentences. 12. Make compound words e.g. roundtable, playground, etc. 13. Write very short simple messages. 14. Demonst

Listening	Speaking	Reading	Writing
		(ple, ble, dle, tle, ng, tch), and diphthongs (ou,ow, oy, oi). 9. Read multi-syllabic words composed of roots, prefixes, and suffixes. 10. Read common abbreviations (e.g., Dr., Mr., AM, PM). 11. Perform the rhymes and chants with appropriate rhyme and rhythm. 12. Guess the meaning of unfamiliar words from contexts. 13. Consult a dictionary to find out the meaning of	rate good handwriting skills.

Listening	Speaking	Reading	Writing
		words. 14. Retrieve required information from para-orthographic texts such as charts, tables, graphs and maps. 15. Read poems and short stories for pleasure.	

d. Scope & Sequence of Contents

Theme	Language Function	Exponents/structures/ contents	Direct Credit hours	Self Innicative Credit hours
Alphabet			**6**	**18**
Me and my family	**Greeting and leave taking**	Good morning/ afternoon/ evening, Hi/Hello , How are you ?, I am fine thank you, bye, see you. Good night	**4**	**13**
	Introducing	I'm …., my name is …. She/he/this is ……. How old are you ? I am ….. (years old).		

Theme	Language Function	Exponents/structures/ contents	Direct Credit hours	Self Innicative Credit hours
	Talking about home and family	I have .. sisters, What is your …'s name? His/her name is ….. How many members are there in your family? There are …members in my family. My family is big/joint or small family.		
	Talking about occupation	What does your …. do? She/he is a ……. What is your ……. She/he is ………		
My daily life	**Talking about days of the week**	What day is today? Its Sunday toady. Today is Sunday.	5	**14**
	Telling the time **Talking about daily habits and activities**	school starts at …. It's …, it is half past….. It is quarter past …. I get up ….O'clock. I walk to school. I play with friends		

Theme	Language Function	Exponents/structures/ contents	Direct Credit hours	Self Innicative Credit hours
	Expressing ability	I can … She can …. He can …..		
	Apologizing	I am sorry. Execuse me.		
	Describing past events	She went to school yesterday. When did you do ?		
My school	**Talking about present actions**	He is running. She is dancing. Sunita is singing. Puja is running. What are you doing now ? I am …… What is she doing now? She is ……..	**3**	**9**
	Giving simple Commands	Sit down. Stand up. Open your book. Close your eyes.		
	Interupting and getting	Hello ! Excuse me !		

Theme	Language Function	Exponents/structures/ contents	Direct Credit hours	Self Innicative Credit hours
	attention and asking permission	Can I help you ! May I …. Can I …..		
	Describing location	The book is on the table. The pen is under the table.		
	Congratulating and praising	Very good. Well done. Congratulations!		
Our environment	**Describing location**	Bird is on the roof. Book is on the desk. Glass is under the table	**3**	**9**
	Identifying colours	Rose is red. Sky is blue. Banana is yellow.		
	Talking about weather	How is the weather today? Its ….. (Sunny, windy, cloudy, rainy, snowy, very cold)		
	Describing pictures,	The man is tall. She is slim. My village is plain. There		

Theme	Language Function	Exponents/structures/ contents	Direct Credit hours	Self Innicative Credit hours
	people and places **Giving directions**	are ….. in the picture. Turn Ritht. Turn left. Go ahead.		
	Understanding and using number one to ten	How many birds are there? There are twenty three birds.		
My Belongings	**Describing possessions**	This is my book. That is your bag. My sister has a bicycle.	**2**	**6**
	Asking for and giving information about immediate possession	What is she wearing? She is wearing blue Kurta. What is he carrying? He is carrying a bag.		
	Understanding and using numbers (fifty one to hundred)	We have twenty goats. My book has hundred pages		

Theme	Language Function	Exponents/structures/ contents	Direct Credit hours	Self Innicative Credit hours
	Asking and answering Yes/No and wh question	Is this a flower? Yes, it is. Where do you leave? I live in Siraha.		
	Understanding and using number eleven to twenty	How many …..are there ? How many …… How old is your elder brother/ sister?		
Our culture	**Talking about months of the year**	There are 12 months in a year. January is the first month in a year. December is the last month of a year. July comes after June.	**2**	**6**
	Narrating past events	We had party last night. We went to picnic.		
	Understanding and using number twenty one to fifty	How many ……? Match the number and words		
Communication	**Talking about jobs**	He is a doctor.	**2**	**6**

Theme	Language Function	Exponents/structures/ contents	Direct Credit hours	Self Innicative Credit hours
technology and market		She is a pilot. What does farmer do? Farmer grows vegitables.		
	Asking for and giving information	What is this? This is a camera?		
	Using the telephone with conversation	Hello, who is speaking? Can I talk to Sunita? Bye, thank you.		
	Understanding and using number fifty one to 100	How many ……? Match the number and words		
Fruits and vegetables	**Giving information** **Describing fruit and vegetables.**	This is an apple. This is an orange. This is a banana. Banana is yellow. Tomato is red. Pumpkin is round. Bottle gourd is long. Bitter gourd is bitter.	**1**	**3**

Theme	Language Function	Exponents/structures/ contents	Direct Credit hours	Self Innicative Credit hours
Hobbies and interest	**Expressing likes and dislikes**	I like ….. I don't like ….. My favorite food is ….. I enjoy……. I love…… I prefer ….. I hate ……..	**2**	**6**
Birds and animals	**Describing birds and animals.**	This is an elephant. Elephant is big animal. Elephant lives in Jungle. Elephant is wild animal.	**2**	**6**
	Expressing abilities **Retelling stories**	This is a bird. Bird can fly. Cow is domestic animal. Cow can not climb tree.		
Total Credit hours			**32**	**96**

e. Description of learning achievement

Theme	Description of Learning Outcome
Alphabet	**Listening:** - Imitate, identify and discriminate sounds - Identify words that have the same initial, medial or

Theme	Description of Learning Outcome
	final sound - Blend individual sounds in simple one-syllable words (e.g. /s/ /i/ /t/ →sit) - Recognize, identify and produce rhyming words. (e.g. cat →bat, sat) - Match spoken words to printed words (e.g. the teacher pronounces /pin/, and the student selects pin from a set of three word cards). - Recognize and comprehend words and simple expressions. - Respond to the audio or the teacher non-verbally and verbally. **Speaking:** - Imitate and produce sounds and words - Blend the initial sounds with other sounds, i.e. onset with rhyme (e.g. c+at). - Pronounce grade appropriate words correctly. - Ask and answer short, simple questions. - Sing or recite a song/chant by listening to the teacher or an audio. **Reading:** - Imitate and produce sounds and words. - Blend the initial sounds with other sounds, i.e. onset with rhyme. (e.g. c+at). - Pronounce grade appropriate words correctly. - Ask and answer short, simple questions. - Sing or recite a song/chant by listening to the teacher

Theme	Description of Learning Outcome
	or an audio. **Writing:** - Hold pencil correctly to gain control to draw lines, curves, circles, etc. - Develop hand-eye coordination through drawing lines and patterns. - Trace the letters and write them. - Form lower and upper case letters of regular size and shape. - Demonstrate good handwriting skills.
Me and my family	**<u>Language functions :</u>** - Greeting and leave taking - Introducing - Introducing others - Talking about home and family - Talking about occupations **<u>Listening Skills :</u>** - Imitate, Identify and discriminate sounds of spoken words - Identifying first, middle, and last sounds in words; blending spoken sounds into words eg. -/s/ /i/ /t/ - sit - Perform different kinds of listening task (drawing matching) - Perform different listening task verbally or through action - Identify words that have same initials

Theme	Description of Learning Outcome
	Speaking Skills : - Imitate and produce sounds and words along with segmenting first/middle and final syllable of written words - Pronounce grade appropriate words correctly with segmenting syllable - Give basic personal information about themselves - Recognize and produce rhyming words - Sing or recite song listening to teachers or audio **Reading Skill :** - Put sound together to read word and sentence - Recognize and read familiar words accompanied by visual - Understand the meaning of grade appropriate words - Decode phonetically regular and irregular words using letter sound knowledge rat, too, house etc. **Writing Skill :** - Draw circles , lines and patterns with coordination of eye and hand - Write letter and words to form simple word or sentence - Write their introduction in simple sentences - Write dictated words , phrases and sentences - Use capital letter, full stops and question marks correctly.
My daily life	**Language Function** - Talking about days of the week

Theme	Description of Learning Outcome
	- Talking about daily habits and activities - Apologizing - Telling the time - Describing past events - Expressing ability **Listening :** - Recognize, identify rhyming words of spoken or audio (eg cat - bat –sat - Identify individual sounds in words - Identify and discriminate sounds with same initial - Match spoken words to printed - Respond the audio or the teacher verbally or through action - Perform variety of task after listening to teacher or audio (drawing , matching) **Speaking :** - Imitate or produce sounds and words - Ask and answer short and simple questions - Sing or recite chant, song by listening to the teacher or audio in appropriate rhythm - Produce works with integrable pronunciation - Talk about present and past imitating from teacher - Describe familiar objects **Reading :** - Put sounds together to read words together - Recognize and read familiar words accompanied by

Theme	Description of Learning Outcome
	visual - Understand the meaning of grade appropriate words and read words and simple sentence correctly - Read common abbreviation (Dr. Mr. AM PM) **Writing :** - Make words with correct use of letter - Use correct spelling of words - Use capital letter, full stops and question mark correctly - Express ideas in simple sentence - Read words and short sentences correctly and understand the meaning
My school	**Language Function :** - Talking about present actions - Giving simple commands - Interpreting and getting attention and asking permissions - Describing location - Congratulating and praising - Understanding and using number one to ten **Listening :** - Understand the individual sounds in spoken words - Comprehend words and simple expression - Identify key information from short speech or conversation - Understand short stories with visual cluse

Theme	Description of Learning Outcome
	- Speaking - Produce words phrase with simple sentence with intangible pronunciation - Participate in short conversation with teacher and friends - Ask and answer to short questions - Sing or recite songs by listening to the teachers or audio **Reading :** - Imitate and produce sounds of words - Decode words correctly which have digraph in initial position in consonant (st, sh,ch, wh) - Decode words which have digraph (oo, ee, ea, oa, aw, ai) - Decode words with initial consonant blend and final consonant blend - Understand meaning of grade appropriate words - Understand plural (s), verbs, tense contractions and simple comparatives - Retrieve specific information from reading text - Read common abbreviation (Dr. Mr. AM PM) - Consult dictionary to find out the meaning of words **Writing :** - Write letters and words in straight line from left to right with regular spacing - Copy letters and highly frequent familiar words and phrases correctly and reproduce them - Combine and recombine letters to form a word and

Theme	Description of Learning Outcome
	put words in correct order to form a sentence - Use correct spelling of words - Write simple phrase and sentence independently - Use capital letters, full stops and question mark correctly
Our environment	**Language Function :** - Describing location - Identifying colors - Talking about weather - Describing people and places - Giving directions - Understanding and using number eleven to twenty **Listening :** - Identify individual sounds in spoken words - Recognize and comprehend spoken words and simple expressions - Identify key information from short speech or conversation - Respond to the teachers or audio verbally or non-verbally and follow the message in short conversation - Perform different type of listening comprehension task - Understanding simple stories with visual clues **Speaking :** - Pronounce grade appropriate words correctly

Theme	Description of Learning Outcome
	- Ask and answer short and simple questions - Produce simple word or phrase in with intangible pronunciation - Sing or recite songs by listening to the teachers or audio **Reading** - Recognize and read high frequency words including compound words - Perform rhyme and chant with appropriate rhythm - Read sentence and short paragraphs paragraph - Understanding of simple texts of stories and letter - Retrieve different information (name , number) from reading text - Decode words correctly which have initial blend (eg ; sn, sk, bl, br, ch, cl, dr,fl, gl, ph, pl, pr, sh, sm, sp, st, th, tr, tw, wh , qu) - Consult dictionary to find out the meaning of words **Writing** - Write words in correct order to form a simple sentence - Write dictated word, phrase and sentence - Give basic introduction in writing (Name , age, address, nationality, family information) - Use correct spelling of words - Connect sentence using simple coordinator eg; 'and' and 'but' - Use capital letter full stop and question mark correctly

Theme	Description of Learning Outcome
My Belongings	**Language Functions :** - Describing possessions - Asking for and giving information about immediate possession - Understanding and using numbers (fifty one to hundred) - Talking about months of the year - Asking and answering Yes/No and Wh questions - Narrating past events - Understanding and using number Twenty one to Fifty **Listening** - Comprehend words and simple expressions - Respond to teacher or audio verbally or through actions - Find specific information (name , date, time etc) from different kinds of spoken language - Listen and comprehend range of songs and stories with variety of visual clues - Follow message in simple and short conversation - Recognize and identify rhyming words from spoken language or audio (near- here) **Speaking :** - Produce word, phrase and simple sentence with integrable pronunciation - Participate in short conversation with teachers and friends using simple English - Describe familiar object, events using simple

Theme	Description of Learning Outcome
	adjectives and adverbs - Ask and answer short simple question - Talk about present and past events **Reading :** - Recognize and read highly familiar words including compound word - Perform rhymes and chant with appropriate rhythm - Read sentence and short paragraph correctly - Read and retrieve key information (name , number etc) from short reading texts - Decode words correctly which have consonant digraph in the initial (th, sh, ch, wh), veowel digraph (oe, ee, ea, oa, ow, ai, ay) and initial consonant blend (Sn, sw, sk, bl, br, ch, cl, cr, dl, fl, gl, ph, pl, pr, sh, sl, sm, sp, st, th, tr, tw , wh, qu) - Read multi syllabic words composed of root prefix suffix - Read common abbreviation (Dr. Mr. AM PM) - Consult dictionary to find out the meaning of words **Writing :** - Write words in correct order to form a sentence - Make compound words e.g. roundtable playground etc. - Use suffix s/es to form plural nouns - Connect sentences using simple coordinators with 'and' and 'but' - Write dictated word , phrase and sentences

Theme	Description of Learning Outcome
Our culture	**Language Function :** - Talking about jobs - Asking for and giving information - Using the telephone - Narrating past events - Understanding and using number fifty one to Hundred **Listening** - Comprehend words and simple expressions - Listen and respond to wide variety of spoken stimuli (word, sentence , questions, instructions) both verbally or through action - Find specific information (name, date, time etc.) from different kinds of spoken language - Listen and comprehend range of songs and stories with variety of visual clues - Follow message in simple and short conversation - Show understanding of simple stories with visual clues - Recognize and identify rhyming words from spoken language or audio (near- here) - Listen in order to participate in variety of short conversation **Speaking** - Produce word, phrase and simple sentences with integrable pronunciation - Participate in short conversation with teachers and

Theme	Description of Learning Outcome
	friends using simple English - Describe familiar object, person and events using simple adjective and verbs - Sing or recite chat listening to the teachers or audio **Reading :** - Recognize and read high frequency word including compound words - Understand the meaning of grade appropriate words - Perform rhymes and chant with appropriate rhyme and rhythm - Read sentence and short paragraphs - Retrieve information (name , number etc.) from reading text - Decode words correctly which have consonant digraph in the initial (th, sh, ch, wh), veowel digraph (oe, ee, ea, oa, ow, ai, ay) and initial consonant blend (Sn, sw, sk, bl, br, ch, cl, cr, dl, fl, gl, ph, pl, pr, sh, sl, sm, sp, st, th, tr, tw , wh, qu) and final consonant blends (nd, nk, nt, mp) - Read multi syllabic words composed of root prefix suffix - Recognize silent letter (e- home, b-comb, K- knee , gh- right, t-often, l-walk - Read common abbreviation (Dr. Mr. AM, PM) - Retrieve required information from para orthographic text such as chart, table , graph , map **Writing :** - Write words in correct order to form simple

Theme	Description of Learning Outcome
	sentences - Write simple paragraph about oneself, people place and things - Use correct spelling of words - Connect sentences using simple coordinators - Use present with/without (using- s/es) and regular past (using -ed) forms of verbs - Use suffix s/es for plural nouns - Make compound words e.g. roundtable playground etc. - Arrange words in alphabetical order
Communication technology and market	**Language Functions :** - Asking and giving information - Describing objects - Talking about Jobs - Using the telephone with simple conversation **Listening :** - Comprehend words and simple expressions - Listen and respond to wide variety of spoken stimuli (word, sentence , questions, instructions) both verbally or through action - Find specific information (name , date, time etc.) from different kinds of spoken language - Listen and comprehend range of songs and stories with variety of visual clues - Follow message in simple and short conversation - Recognize and identify rhyming words from spoken

Theme	Description of Learning Outcome
	language or audio (near- here) - Show understanding of simple stories with visual clues - Listen in order to participate in variety of short conversation **Speaking** - Produce word, phrase and simple sentences with integrable pronunciation - Participate in short conversation with teachers and friends using simple English - Describe oneself, people and objects using adjectives, adverb and prepositions - Sing or recite chat listening to the teachers or audio - Make simple telephone conversation **Reading :** - Recognize and read high frequency words including compound words - Understand the meaning of grade appropriate words - Perform rhymes and chant with appropriate rhyme and rhythm - Read sentence and short paragraphs - Retrieve information (name , number etc.) from reading text - Decode words correctly which have consonant digraph in the initial (th, sh, ch, wh), veowel digraph (oe, ee, ea, oa, ow, ai, ay) and initial consonant blend (Sn, sw, sk, bl, br, ch, cl, cr, dl, fl, gl, ph, pl, pr, sh, sl, sm, sp, st, th, tr, tw , wh, qu) and final consonant

Theme	Description of Learning Outcome
	blends (nd, nk, nt, mp) - Read multi syllabic words composed of root prefix suffix - Recognize silent letter (e- home, b-comb, K- knee, gh- right, t-often, l-walk - Retrieve required information from para orthographic text such as chart, table , graph , map - Consult dictionary to find out meanings of words **Writing :** - Write words in correct order to form simple sentences - Write dictated words, phrases and sentences - Use capital letter, full stop and question mark correctly - connect sentences using simple coordinators e.g. 'and' and but - Use suffix s/es for plural nouns - Express ideas in simple sentences - Write short stories through completion, matching pictures and ordering - Make compound words eg roundtable playground etc.
Fruits and vegetables	**Language Functions :** - Giving information - Describing fruits and vegetables **Listening** - Comprehend words and simple expressions

Theme	Description of Learning Outcome
	- Listen and respond to wide variety of spoken stimuli (word, sentence , questions, instructions) both verbally or through action - Find specific information (name , date, time etc.) from different kinds of spoken language - Listen and comprehend range of songs and stories with variety of visual clues - Follow message in simple and short conversation - Show understanding of simple stories with visual clues - Listen in order to participate in variety of short conversation **Speaking :** - Produce word, phrase and simple sentences with integrable pronunciation - Participate in short conversation with teachers and friends using simple English - Ask and answer short simple question - Describe oneself, people and objects using adjectives , adverb and prepositions - Sing or recite chat listening to the teachers or audio - Talk about present and past - Make simple telephone conversation **Reading :** - Recognize and read high frequency words including compound words - Understand the meaning of grade appropriate words - Perform rhymes and chant with appropriate rhyme

Theme	Description of Learning Outcome
	and rhythm - Read short text find out the main ideas and supporting details of the text - Retrieve information (name, number etc.) from reading text - Decode words correctly which have consonant digraph in the initial (th, sh, ch, wh), veowel digraph (oe, ee, ea, oa, ow, ai, ay) and initial consonant blend (Sn, sw, sk, bl, br, ch, cl, cr, dl, fl, gl, ph, pl, pr, sh, sl, sm, sp, st, th, tr, tw , wh, qu) and final consonant blends (nd, nk, nt, mp) - Read multi syllabic words composed of root prefix suffix - Recognize silent letter (e- home, b-comb, K- knee, gh-right, t-often, l-walk - Show understanding of different types of reading text (stories letters etc.) - Understand plural (-s) verb tense, contractions and simple comparatives - Retrieve required information from para orthographic text such as chart, table , graph , map - Read poems and short stories with pleasure - Consult dictionary to find out meanings of words **Writing :** - Write words in correct order to form simple sentences - Write dictated words, phrases and sentences - Use capital letter, full stop and question mark correctly c

Theme	Description of Learning Outcome
	- Connect sentences using simple coordinators e.g. 'and', 'but' and 'because' - Write simple paragraph about oneself, people place and things - Use suffix s/es for plural nouns - Express ideas in simple sentences - Write short stories through completion, matching pictures and ordering
Hobbies and interest	**Language Functions:** - Expressing likes and dislikes **Listening :** - Comprehend words and simple expressions - Listen and respond to wide variety of spoken stimuli (word, sentence , questions, instructions) both verbally or through action - Find specific information (name , date, time etc) from different kinds of spoken language - Listen and comprehend range of songs and stories with variety of visual clues - Follow message in simple and short conversation - Perform variety of listening comprehension task - Show understanding of simple stories with visual clues - Listen in order to participate in variety of short conversation **Speaking :** - Produce word, phrase and simple sentences with

Theme	Description of Learning Outcome
	integrable pronunciation - Participate in short conversation with teachers and friends using simple English - Ask and answer short simple question - Sing or recite chat listening to the teachers or audio - Talk about present and past - Make simple telephone conversation **Reading :** - Recognize and read high frequency word including compound words - Understand the meaning of grade appropriate words - Perform rhymes and chant with appropriate rhyme and rhythm - Read short text find out the main ideas and supporting details of the text - Understand plural (-s) verb tense , contractions and simple comparatives - Decode words correctly which have consonant digraph in the initial (th, sh, ch, wh), veowel digraph (oe, ee, ea, oa, ow, ai, ay) and initial consonant blend (Sn, sw, sk, bl, br, ch, cl, cr, dl, fl, gl, ph, pl, pr, sh, sl, sm, sp, st, th, tr, tw , wh, qu) and final consonant blends (nd, nk, nt, mp) - Read multi syllabic words composed of root prefix suffix - Recognize silent letter (e- home, b-comb, K- knee , gh- right, t-often, l-walk - Show understanding of different types of reading

Theme	Description of Learning Outcome
	text (stories letters etc) - Retrieve required information from para orthographic text such as chart, table , graph , map - Read poems and short stories with pleasure - Consult dictionary to find out meanings of words **Writing :** - Write words in correct order to form simple sentences - Write dictated words, phrases and sentences - Use capital letter, full stop and question mark correctly c - Connect sentences using simple coordinators e.g. 'and' , 'but' and 'because' - Use suffix s/es for plural nouns - Use meaningful sentences to compose simple paragraph - Simple troughs completion, matching with pictures or ordering - Write short stories through completion, matching pictures and ordering
Birds and animals	**Language Functions :** - Describing birds and animals - Expressing ability - Retelling stories **Listening :** - Comprehend words and simple expressions - Listen and respond to wide variety of spoken stimuli

Theme	Description of Learning Outcome
	(word, sentence , questions, instructions) both verbally or through action - Find specific information (name , date, time etc.) from different kinds of spoken language - Listen and comprehend range of songs and stories with variety of visual clues - Follow message in simple and short conversation - Perform variety of listening comprehension task - Show understanding of simple stories with visual clues - Listen in order to participate in variety of short conversation **Speaking :** - Produce word, phrase and simple sentences with integrable pronunciation - Participate in short conversation with teachers and friends using simple English - Describe oneself, people and objects using adjectives , adverb and prepositions - Sing or recite chat listening to the teachers or audio - Talk about present and past - Make simple telephone conversation **Reading :** - Recognize and read high frequency works including compound words - Understand the meaning of grade appropriate words - Perform rhymes and chant with appropriate rhyme and rhythm

Theme	Description of Learning Outcome
	- Retrieve information (name, numbers …) from the different kinds of reading text (stories , letter) - Understand plural (-s) verb tense, contractions and simple comparatives - Show understanding of different typs of reading text (stories letters etc.) - Recognize silent letter (e- home, b-comb, K- knee , gh- right, t-often, l-walk - Read short text find out the main ideas and supporting details of the text - Read poems and short stories with pleasure **Writing :** - Write words in correct order to form simple sentences - Write dictated words, phrases and sentences - Use meaningful sentence to compose simple paragraphs - Connect sentences using simple coordinators e.g. 'and' , 'but' and 'because' - Use suffix s/es for plural nouns - Express ideas in simple sentences - Write simple paragraph about oneself, people place and things - Simple trough completion, matching with pictures or ordering

६.३ गणित

(क) परिचय

गणित सबै विज्ञानको जननी हो । गणित दैनिक जीवनका हरेक गणिविधिसँग सम्बन्ध राख्ने विधा हुनुका साथै तर्कपूर्ण रूपले सोच्ने, तुलना गर्ने, गणना गर्ने र निर्णय लिने काममा विशेष ज्ञान र सिप प्रधान गर्ने विषय पनि हो । गणितले तथ्यपूर्ण रूपमा सूचनाको प्रस्तुति, विश्लेषण र उपयोगका लागि आवश्यक सिपको विकासमा सहयोग पुऱ्याउँछ । मानिसको दैनिक जीवनमा प्रयोगमा आउने विभिन्न वस्तु, साधन, यन्त्र आदिलाई प्रयोगमा ल्याउन तथा वैज्ञानिक अन्वेषण र अनुसन्धानका लागि पनि गणितीय ज्ञान र सिप अपरिहार्य हुन्छ । समाजका सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक, वैज्ञानिक, भौगोलिक, ऐतिहासिकलगायत मानव जीवनका सम्पूर्ण पक्षसँग सम्बन्धित र तत्सम्बन्धी सम्पूर्ण विषयहरूको अध्ययनका लागि समेत गणितीय ज्ञान र सिप अत्यावश्यक छ । तह १ को अध्ययनपछि तह २ मा अध्ययन गर्नका लागि आवश्यक पूर्वज्ञानको विकास हुने अपेक्षा गरिएको छ । यसका लागि तह १ को पाठ्यक्रमलाई सिकारुको आवश्यकता एवम् रुचिअनुसार सामयिक, उपयोगी र व्यवहारमूलक बनाउने प्रयास गरिएको छ । विद्यालय शिक्षाको मूल दस्तावेजको रूपमा रहेको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ मा आधारभूत तहको कक्षा १ देखि ३ सम्म एकीकृत पाठ्यक्रम ढाँचा अवलम्बन गर्ने नीति लिइने व्यवस्था भएअनुसार विभिन्न क्षेत्रबाट प्राप्त सुझावहरू समेतका आधारमा बहुविषयक ढाँचाको एकीकृत पाठ्यक्रमअन्तर्गत गणितीय विषयवस्तु पनि समावेश गरिएको छ । तीनै विषयवस्तुहरूलाई संश्लेषित गरी तह १ को गणित विषयको पाठ्यक्रम विकास गरिएको हो । विद्यार्थीहरूमा समस्या समाधान गर्ने, तर्क प्रस्तुत र पुष्टि गर्ने, सामग्रीको छनोट र गणना गर्ने, सिकेका कुरालाई नयाँ अवस्थामा प्रयोग गर्ने जस्ता सिपको साथै व्यवहारकुशल सिप विकास गर्ने गरी गणित विषयको पाठ्यक्रमलाई एकीकृत ढाँचामा प्रस्तुत गरिएको छ । यो विषयको पठनपाठनका लागि वार्षिक कार्यघण्टा १२८ छुट्याइएको छ जसमा ३२ प्रत्यक्ष कार्यघन्टा र ९६ स्वनिर्देशित कार्यघन्टा हुने गरी विषयवस्तुलाई छुट्याइएको छ । यद्यपि, पाठ्यक्रमअनुसार पाठ्यपुस्तक निर्माण गर्दा पाठ्यक्रमका सबै विषयवस्तु समेटिने गरी विकास गरी लागु गर्ने अपेक्षा पनि गरिएको छ । यस पाठ्यक्रममा गणितमा ज्यामिति, सङ्ख्याको ज्ञान,

गणितका आधारभूत क्रियाहरू, नाप र साधारण ग्राफ गरी पाँचओटा विषयक्षेत्र समेटिएको छ । यी विषयक्षेत्रअन्तर्गतका विषयवस्तुलाई विभिन्न बहुविषयक र विषयक विषयक्षेत्रमा सङ्गठित गरी एकीकृत गरिएको छ ।

(ख) **तहगत सक्षमता**

तह १ को गणित विषय अध्ययनपश्चात विद्यार्थीहरूमा निम्नलिखित सक्षमता विकास हुने छन् :

१. दुई आयामिक ज्यामितीय आकृतिहरूको पहिचान, मापन र रचना

२. पाँच अङ्कसम्मका सङ्ख्यालाई देवनागरी र हिन्दु अरेबिक सङ्ख्याङ्क प्रयोग गरी दैनिक जीवनमा प्रयोग

३. स्थानीय सङ्ख्याङ्कन पद्धतिको प्रयोग

४. भिन्नको अवधारणा बोध र तुलना गर्ने क्षमता विकास

५. गणितीय आधारभूत क्रियाहरूको प्रयोग गरी दैनिक जीवनका समस्या समाधान

६. उपयुक्त सामग्री तथा एकाइ प्रयोग गरी वस्तुहरू तथा समयको व्याख्या तथा दैनिक जीवनका समस्या समाधानमा प्रयोग

७. नेपाली मुद्रा चिनेर दैनिक हिसाब गर्न सक्ने क्षमता विकास

८. साधारण ग्राफ र तालिकाबाट जानकारी हासिल

९. गणितीय ज्ञान, सिप, सोच र अभिवृत्तिको विकास तथा दैनिक जीवनमा प्रयोग

(ग) **सिकाइ उपलब्धि**

ज्यामिति

१. सिधा रेखा र वक्र रेखा पहिचान गर्न, ट्रेस गर्न र चित्र कोर्न

२. आफ्नो वरपर पाइने ज्यामितीय आकारहरू (त्रिभुज, चतुर्भुज र वृत्त) चिन्न

४. त्रिभुज, चतुर्भुज र वृत्तका आकारहरू ट्रेस गर्न

४. ठोस वस्तुहरू (जस्तै : सिन्का, तार, बाँस, किला, बाँसका चोया, डोरी, आदि) को प्रयोग गरी त्रिभुज र चतुर्भुजका आकारहरू बनाउन

५. दिइएको वस्तुको किनारा वा रेखाखण्डको नाप लिन र दिइएको नापको रेखाखण्ड खिच्न

६. भुजा र कुनाका आधारमा त्रिभुज र चतुर्भुजको अवधारणा विकास गर्न

७. वरपर पाइने ठोस वस्तुमा बनेका कोणहरू देखाउन

८. रुलरको प्रयोग गरी कोणहरू खिच्न, नाम लेख्न र तुलना गर्न

९. समकोण पहिचान गर्न सिधा किनारा ९कतचबष्नजत भमनभ० भएको वस्तु र सिसाकलम प्रयोग गरी त्रिभजु र चतुर्भुज खिच्न र नाम लेख्न

१०. आयताकार र वर्गाकार सतह पहिचान गर्न

सङ्ख्याको ज्ञान

१. देवनागरी र हिन्दु अरेबिक सङ्ख्याङ्कन पद्धतिमा १०० सम्म गन्ती गर्न, पढ्न, लेख्न र तुलना गर्न

२. देवनागरी र हिन्दु अरेबिक सङ्ख्याङ्कन पद्धतिमा १००० सम्मका सङ्ख्याहरू गणना गर्न, स्थानमान तालिकामा प्रस्तुत गर्न, स्थानमान भन्न, पढ्न र लेख्न

३. पाँच अङ्कले बनेका सङ्ख्याहरू देवनागरी र हिन्दु अरेबिक सङ्ख्याङ्कन पद्धतिमा लेख्न

४. सङ्ख्याको ढाँचा पहिचान गर्न

५. चार अङ्कसम्मका सङ्ख्याहरूलाई बढ्दो वा घट्दो क्रममा पढ्न र लेख्न

६. चार अङ्कसम्मका सङ्ख्याहरूलाई सङ्केतहरू =,>, < प्रयोग गरी तुलना गर्न

७. जोर र विजोर सङ्ख्या चिन्न

८. पहिलोदेखि दसौँसम्मका स्थान पहिचान गर्न

९. आधा, एक चौथाइ, तीन चौथाइ, एक तिहाइ र दुई तिहाइलाई भिन्नको रूपमा लेख्न

१०. भिन्नहरू $\frac{1}{2}, \frac{1}{4}, \frac{3}{4}, \frac{1}{3}, \frac{3}{3}$ लाई सामग्री प्रयोग गरी देखाउन

११. चित्रद्वारा माथिका भिन्नहरूमध्ये कुनै दुई ओटा भिन्नहरू तुलना गर्न

आधारभूत क्रिया

१. जोड : हातलागी नआउने र आउने

२. घटाउ : सापटी लिनु नपर्ने र पर्ने

३. गुणन : दोहोरिएको जोडको रूपमा गुणन, गुणन तालिका निर्माण र प्रयोग

४. भाग : समूहबाट, दोहोरिएको घटाउको रूपमा, भाग क्रिया

५. जोड र घटाउको सम्बन्ध

६. गुणन र भागको सम्बन्ध

समय

१. समय: घडि हेरी समय भन्ने

२. क्यालेन्डर हेरी दिन, हप्ता, महिना र वर्षको सम्बन्ध र समय बताउने

३. रूपान्तर गर्नुनपर्ने र पर्ने समयकको जोड

दुरी

१. रेखाको नाप, दुरीको नाप, दुरीको तुलना, दुरीका समस्या

२. दुरीका एकाइहरूको रूपान्तरण: किलोमिटरसम्म

क्षेत्रफल र आयतन

१. क्षेत्रफलको धारणा: तुलना, कोठा गनेर क्षेत्रफल

२. अप्रामाणिक र प्रामाणिक भाँडाहरूको प्रयोग गरी आयतनको तुलना र नाप

चित्रग्राफल, बारग्राफ

१. चित्रग्राफ पढ्न, बनाउन

२. तालिका पढी सूचना लिन दिन

३. दिइएको चित्रग्राफबाट सदस्यहरूको सङ्ख्या गनेर तालिकामा प्रस्तुत गर्न

४. बारग्राफलबाट सूचना लिन दिन

(घ) विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम

विषयक्षेत्र	संश्लेषित विषयस्तु	प्रत्यक्ष कार्यघण्टा	स्वनिर्देशित कार्यघण्टा
म र मेरो परिवार	• २० सम्मका देवनागरी र हिन्दुअरेबिक सङ्ख्याहरू • समान प्रकृतिका भाडाहरूको अवलोकनबाट क्षमताको तुलना • विभिन्न भाँडाको क्षमता अनुमान गर्न र अप्रामाणिक नापोबाट पुष्टि	३	९
मेरो दैनिक जीवन	• क्यालेन्डर र मिति (साल, महिना, गते र बार) • घडी हेरी घन्टा, मिनेट र सेकेन्डमा समयको सम्बन्ध • कुनै काममा लागेको समय पत्ता लगाउन	३	९
हाम्रो समुदाय	• देवनागरी र हिन्दुअरेबिक सङ्ख्याङ्कन पद्धतिमा १०० सम्मका सङ्ख्याहरू • ठोस वस्तुको प्रयोग गरी व्यावहारिक रूपमा जोडको धारणा	६	१५

विषयक्षेत्र	संश्लेषित विषयस्तु	प्रत्यक्ष कार्यघण्टा	स्वनिर्देशित कार्यघण्टा
	• अप्रामाणिक नापोको प्रयोग गरी ठोस वस्तुहरू नाप्न र त्यसको आधारमा अग्लो र होचो, लामो र छोटो छुट्याउन • तीन अङ्कसम्मले बनेका सङ्ख्याहरूमा जोर र विजोर सङ्ख्या पहिचान • १०० ग्राम देखि १ किलोग्रामसम्मको प्रामाणिक ढकहरूको प्रयोग • चार अङ्कसम्मका सङ्ख्याहरूलाई बढ्दो वा घट्दो क्रममा पढ्न र लेख्न • स्थानीय सङ्ख्याङ्कन पद्धतिमा २० सम्म पढ्न र लेख्न • आधा, एक चौथाइ, तीन चौथाइ, एक तिहाइ र दुई तिहाइका भिन्नको रूपमा लेख्न • $\frac{1}{2}, \frac{1}{4}, \frac{3}{4}, \frac{1}{3}, \frac{2}{3}$ लाई सामग्री प्रयोग गरी देखाउन • चित्रद्वारा माथिका भिन्नहरूमध्ये कुनै दुईओटा भिन्नहरू तुलना • विभिन्न वस्तुको लम्बाइ मिटर वा सेन्टिमिटर स्केलमा अनुमान, नाप र पुष्टि		
हाम्रो विद्यालय	• पहिलोदेखि दसौँसम्मका स्थान पहिचान • ठोस बस्तुको प्रयोग गरी २० सम्मका	५	१५

विषयक्षेत्र	संश्लेषित विषयस्तु	प्रत्यक्ष कार्यघण्टा	स्वनिर्देशित कार्यघण्टा
	सङ्ख्याहरूको घटाउ • सापटी लिन नपर्ने दुई सङ्ख्याहरूको घटाउ • समान प्रकृतिका दुईओटा सतहको अवलोकन गरी क्षेत्रफल तुलना • सिङ्गो, आधार र एक चौथाइको आवधारणाको आधारमा वस्तुहरूको तुलना • दोहोरिएको जोडको रूपमा गुणन • लम्बाइको नापको अप्रामाणिक एकाइको पहिचान गर्न र रुलरको प्रयोग गरी वस्तुको नाप सेन्टिमिटर र मिलिमिटर स्केलमा • विभिन्न वस्तुको लम्बाइ सेन्टिमिटर स्केलमा अनुमान, नाप र पुष्टि		
मेरो सिर्जना	• सिधा रेखा र वक्र रेखा • आफ्नो वरपर पाइने ज्यामितीय आकारहरू (त्रिभुज, चतुर्भुज र वृत्त) चिन्न • ठोस वस्तुहरू (जस्तै: सिन्का, तार, बाँस, किला, बाँसका चोया, डोरी, आदि) को प्रयोग गरी त्रिभुज र चतुर्भुजका आकारहरू निर्माण • त्रिभुज, चतुर्भुज र वृत्तका आकारहरू ट्रेस • त्रिभुजका भुजा र कोण	५	१५

विषयक्षेत्र	संश्लेषित विषयस्तु	प्रत्यक्ष कार्यघण्टा	स्वनिर्देशित कार्यघण्टा
	• रेखाखण्ड र भुजा र तिनको नाप • समकोणको परिचय • आयताकार र वर्गाकार सतह		
सञ्चार प्रविधि र बजार	• १००० सम्मका सिक्का तथा नोट चिन्न • रूपान्तरण गर्न पर्ने र नपर्ने मुद्रासम्बन्धी जोड र घटाउ • तालिका र चित्रग्राफ • रूपैयाँ र पैसाको रूपान्तरण तथा मुद्रासम्बन्धी जोड र घटाउ • मिटर, सेन्टिमिटर र मिलिमिटरको सम्बन्ध तथा रूपान्तरण तथा लिटर मिलिलिटरको सम्बन्ध • वस्तुहरूको तौल अनुमान, किलोग्रामलाई ग्राममा रूपान्तर • भाँडाहरूको क्षमता तुलना र मिलिलिटरसम्बन्धी जोड र घटाउ गर्न • चित्रग्राफबाट सूचना लिन दिन र बनाउन	४	१५
सङ्ख्याको ज्ञान	• देवनागरी र हिन्दु अरेबिक सङ्ख्या पद्धतिमा १००० सम्मका सङ्ख्यालाई स्थानमान तालिकामा प्रस्तुत, सङ्ख्यामा अङ्कको स्थान र स्थानमान	३	९

विषयक्षेत्र	संश्लेषित विषयस्तु	प्रत्यक्ष कार्यघण्टा	स्वनिर्देशित कार्यघण्टा
	• दस हजार सम्मका सङ्ख्याहरूलाई देवनागरी र हिन्दु अरेबिक सङ्ख्याङ्कन पद्धतिअनुसार अक्षरमा • सङ्ख्याको ढाँचा पहिचान • चार अङ्कसम्मका सङ्ख्याहरूलाई सङ्केतहरू =, >, < प्रयोग गरी तुलना		
गणितका आधारभूत क्रिया	• तीन अङ्कसम्मका सङ्ख्याहरूको जोड • तीन अङ्कसम्मका सङ्ख्याहरूको घटाउ • १० सम्मको गुणन तालिका निर्माण गर्न • १० सम्मको गुणनतालिकामा आधारित रहेर दुई अङ्कसम्मको सङ्ख्यालाई १० सम्मको सङ्ख्याले नि:शेष भाग जाने भाग	३	९
जम्मा पाठ्यघण्टी		३२	९६

(ङ) सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण

विषयक्षेत्र	सश्लेषित सिकाइ उपलब्धि विस्तृतीकरण
म र मेरो परिवार	• २० सम्मका देवनागरी र हिन्दुअरेबिक सङ्ख्या गन्ती, पढ्न र लेख्ने • समान प्रकृतिका भाडाहरूको अवलोकन गरी क्षमता तुलना • विभिन्न भाँडाको क्षमता अनुमान र अप्रामाणिक नापोबाट पुष्टि
मेरो दैनिक	• दैनिक क्रियाकलापहरूको समय भन्न तथा क्यालेन्डरबाट हप्ताका

जीवन	दिनहरू भन्न र लेख्न, समयका एकाइहरूको सम्बन्ध • घडी हेरी घन्टा, मिनेट र सेकेन्डमा समय भन्न र समयका समस्या
हाम्रो समुदाय	• तीन अङ्कसम्मले बनेका सङ्ख्याहरूमा जोर र विजोर सङ्ख्या पहिचान गर्न • तीन अङ्कसम्मका सङ्ख्याहरूलाई तुलना गरी बढ्दो वा घट्दो क्रममा पढ्न र लेख्न • १०० ग्राम देखि १ किलोग्रामसम्मको प्रामाणिक ढकहरूको प्रयोग गरी वरपरका वस्तुहरूको तौल लिन • किलोग्राम र ग्रामको सम्बन्ध बताउन • आधा, एक चौथाइ, तीन चौथाइ, एक तिहाइ र दुई तिहाइका भिन्नको रूपमा लेख्न । • $\frac{1}{2}, \frac{1}{4}, \frac{3}{4}, \frac{1}{3}, \frac{2}{3}$ लाई सामग्री प्रयोग गरी देखाउन • चित्रद्वारा माथिका भिन्नहरूमध्ये कुनै दुईओटा भिन्नहरू तुलना • विभिन्न वस्तुको लम्बाइ मिटर वा सेन्टिमिटर स्केलमा अनुमान, नाप्न र पुष्टि
हाम्रो विद्यालय	• पहिलोदेखि दसौंसम्मका स्थान पहिचान • जोडको धारणा वस्तुहरू प्रयोग गरी र नगरी, सामान्य व्यावहारिक समस्याहरू समाधान • सापटी लिन नपर्ने दुई सङ्ख्याहरूको घटाउ • सिङ्गो, आधार र एक चौथाइको आवधारणाको आधारमा वस्तुहरूको तुलना • गुणनलाई दोहोरिएको जोडको रूपमा व्यक्त, गुणनका सामान्य

	व्यावहारिक समस्या • लम्बाइको नापको अप्रामाणिक एकाइको पहिचान र रुलरको प्रयोग गरी वस्तुको नाप सेन्टिमिटर र मिलिमिटर स्केलमा पढ्न तथा विभिन्न वस्तुको लम्बाइ सेन्टिमिटर स्केलमा अनुमान, नाप्न र पुष्टि
मेरो सिर्जना	• सिधा रेखा र वक्र रेखा, पहिचान, ट्रेस र चित्र कोर्न • ठोस वस्तुहरू (जस्तैः सिन्का, तार, बाँस, किला, बाँसका चोया, डोरी, आदि) को प्रयोग गरी त्रिभुज र चतुर्भुजका आकारहरू बनाउन • भुजा र कुनाका आधारमा त्रिभुजको अवधारणा विकास • दिइएको वस्तुको किनारा वा रेखाखण्डको नाप लिन र दिइएको नापको रेखाखण्ड खिच्न • वरपर पाइने ठोस वस्तुमा बनेका कोणहरू देखाउन • रुलरको प्रयोग गरी कोणहरू खिच्न, नाप्न, लेख्न र तुलना • समकोण पहिचान • आयताकार र वर्गाकार सतह पहिचान
सञ्चार प्रविधि र बजार	• चलनचल्तीमा रहेका रु १००० सम्मका नेपाली सिक्का तथा नोट चिन्न • रूपान्तरण गर्न नपर्ने मुद्रासम्बन्धी जोड र घटाउ • चित्रग्राफबाट जानकारी लिन र दिन, दिइएको तालिकाबाट जानकारी लिन दिन र बनाउन • रूपैयाँलाई पैसामा र पैसालाई रूपैयाँमा रूपान्तर, मुद्रासम्बन्धी जोड र घटाउ • मिटर, सेन्टिमिटरमा र सेन्टिरमिटरलाई मिलिमिटरमा रूपान्तर • वस्तुहरूको तौल अनुमान र नापद्वारा यकिन, किलोग्रामलाई ग्राममा

	रूपान्तर ● लिटर मिलिलिटरको सम्बन्ध बताउन, विभिन्न क्षमताका भाँडाहरूको क्षमता लिटर, मिलिलिटिर एकाइमा लिन, मिलिलिटरसम्बन्धी जोड र घटाउ
सङ्ख्याको ज्ञान	● देवनागरी र हिन्दु अरेबिक सङ्ख्या पद्धतिमा १००० सम्मका सङ्ख्यालाई स्थानमान तालिकामा प्रस्तुत, स्थानमान भन्न र लेख्न (अङ्क र अक्षरमा) ● सङ्ख्याको ढाँचा पहिचान ● चार अङ्कसम्मका सङ्ख्याहरूलाई सङ्केतहरू =, >, < प्रयोग गरी तुलना
गणितका आधारभूत क्रिया	● योगफल १००० सम्म आउने तीन अङ्कसम्मका सङ्ख्याहरूको जोड ● तीन अङ्कसम्मका सङ्ख्याहरूको घटाउ ● १० सम्मको गुणन तालिका निर्माण ● १० सम्मको गुणनतालिकामा आधारित रहेर दुई अङ्कसम्मको सङ्ख्यालाई १० सम्मको सङ्ख्याले नि:शेष भाग जाने भाग

६.४ हाम्रो सेरोफेरो

(क) परिचय

'हाम्रो सेरोफेरो' सामाजिक, वातावरण, विज्ञान, स्वास्थ्य, शारीरिक र सिर्जनात्मक कला विषयलाई एकीकृत रूपमा सङ्गठित गरिएको विषय हो । सामाजिक शिक्षा आफू, घरपरिवार, समाज र राष्ट्रसँग मानवीय सम्बन्धको ऐना हो । सामाजिक शिक्षाले आफू, घरपरिवार, समाज र राष्ट्र परिचित भई असल र जिम्मेवार नागरिक निर्माण गर्छ । विज्ञान तथा वातावरण शिक्षा नयाँ ज्ञानको खोजिनिती गरी वैज्ञानिक सोचको विकास गराउने विषय हो । स्वास्थ्य, शारीरिक शिक्षा स्वस्थकर जीवनशैलीको विकास गराउने विषय हो भने सिर्जनात्क कला आफूभित्र रहेको प्रतिभा प्रस्फुन गराउने विषय हो ।

विविध कारणबाट विद्यालयबाट बाहिर रहेका तह एक उमेर समूहका बालबालिकाले एकै वर्षमा प्रत्यक्ष र स्वनिर्देशित रूपमा तह एक पूरा गरेपश्चात् आफ्ना दैनिक जीवनमा आइपर्ने कार्य सम्पादन गर्न, सामाजिक तथा व्यावहारिक भूमिका निर्वाह गर्न एवम् वातावरण, स्वास्थ्य र तन्दुरुस्तिप्रति सचेत हुनुका साथै आफ्ना सिर्जना र कला बुझेर सोअनुरूप अघि बढ्ने अवसर प्राप्त गर्न सक्ने छन् । यी विषयवस्तुको अध्ययनले माथिल्ला कक्षा वा तह दुईमा अध्ययन गर्नका लागि समेत आधार बन्ने छ ।

संश्लेषित एकीकृत पाठ्यक्रम मेरो सेरोफेरोअन्तर्गत आफू र आफ्नो परिवार तथा छरछिमेक, हाम्रो परम्परा, सामाजिक मूल्य र मान्यता, सामाजिक समस्या र समाधान, नागरिक चेतना, हाम्रो पृथ्वी, हाम्रो विगत र हाम्रो आर्थिक क्रियाकलाप गरी सात विषयक्षेत्रमा विषयवस्तु समावेश गरिएको छ । हाम्रो सेरोफेरोको प्रत्यक्ष र स्वनिर्देशित अध्ययनले बालबालिकालाई आफूले आफैँलाई चिन्ने साथै परिवार र छरछिमेकमा घुलमिल गराउने, संस्कृति तथा परम्परादेखि स्थापित सामाजिक चालचलन, नियम आदिसँग परिचित गराउने, समाजमा विद्यमान विभिन्न समस्या र विकृतिहरू हटाउनका लागि सहयोगी बनाउने, असल नागरिकमा हुनुपर्ने मानवीय गुण, अधिकार र कर्तव्यको पहिचान गरी सामाजिकीकरणमा जोड दिने, बालबालिकालाई आफू रहेको स्थान, क्षेत्र, देश आदिको भौगोलिक स्वरूपप्रति परिचित गराउने, आफू र आफ्नो परिवार

समुदायका विगतका सम्बन्धमा खोजिनिती गर्न प्रेरित गर्ने र उनीहरूलाई मितव्ययी भई परिवार तथा स्थानीय समुदायका आर्थिक क्रियाकलापका बारेमा जानकारी लिन प्रेरित गर्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

बालबालिकालाई सानै उमेरदेखि विज्ञान तथा प्रविधि र वातावरणसँग परिचित गराई व्यक्ति, समाज र राष्ट्रका लागि असल र दक्ष नागरिक तयार गर्न उनीहरूमा वैज्ञानिक सोच, चिन्तन र अभिवृत्तिप्रति सकारात्मक भावनाको विकास गर्न यस संश्लेषित पाठ्यक्रममा विज्ञान तथा वातावरणका विषयवस्तु समावेश गरिएको छ । यसमा वैज्ञानिक सिकाइ, सजीवहरू, वातावरण, पदार्थ र शक्ति, पृथ्वी र अन्तरिक्ष समावेश गरिएको छ । बालबालिकामा रहेका अन्तर्निहित प्रतिभा, अनुभव, सिर्जना जस्ता पक्षहरूलाई दृश्यकला र सङ्गीतकलाको माध्यमबाट अभिव्यक्त गरिने सिपलाई सिर्जनात्मक कला भनिन्छ । यस विषयको माध्यमबाट बालबालिकाले आफ्नो अनुभूति, अनुभव, सिर्जनालाई स्वतन्त्र र मौलिक रूपले अभिव्यक्त गर्न सक्ने बनाउनु यस विषयको मूल उद्देश्य रहेको छ । सिर्जनात्मक कलाअन्तर्गत दृश्यकला (चित्रकला तथा हस्तकला) तथा सङ्गीतकला समावेश गरिएको छ । स्वास्थ्य शिक्षाले व्यक्तिमा स्वास्थ्य शिक्षासम्बन्धी ज्ञान, धारण र सिपको विकास गरी व्यवहारमा सकारात्मक परिवर्तन ल्याउन महत्त्वपूर्ण योगदान दिन्छ । त्यसैले यस संश्लेषित पाठ्यक्रमा स्वस्थ जीवनशैली, वातावरणीय सफाइ, पोषण तथा स्वास्थ्य, रोगहरू, सुरक्षा र प्राथमिक उपचार, स्वास्थ्य सेवा र धूमपान तथा लागु पदार्थ क्षेत्रहरू समावेश गरिएका छन् । व्यक्तिको शारीरिक, मानसिक, सामाजिक र संवेगात्मक पक्षको विकास अर्थात् सर्वाङ्गीण विकासमा सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यले शारीरिक शिक्षाअन्तर्गतका विभिन्न शारीरिक क्रियाकलाप तथा खेलकुद समावेश गरिएको छ ।

(ख) तहगत सक्षमता

१. आफू र आफ्नो परिवारको परिचय तथा परिवार र छिमेकीको काममा सहयोग

२. खानेकुरा र सामानमा सहयोग

३. मेलमिलाप, सहयोग, समन्वय, सहभागिता जस्ता सामाजिक सिपको विकास

४. विद्यालयमा हुने क्रियाकलापमा सहभागिता र दुर्घटना एवम् प्रकोपप्रति सचेतता र सावधानी

५. हाम्रा सामाजिक, सांस्कृतिक गतिविधिहरूको पहिचान, सम्मान र सहभागिता

६. सूचना तथा सञ्चार र यातायातका साधनको सामान्य चिनारी र उपयोग

७. पृथ्वी र आफ्नो वरपरको भौगोलिक स्वरूपको जानकारी र नक्साङ्कन

८. आफ्नो समुदायमा भएका सार्वजानिक सम्पत्ति र प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षण र प्रयोग

९. आफ्नो अधिकार र कर्तव्यप्रति सचेतता र सामाजिक शिष्टाचार तथा नियमहरूको पालना

कामको सम्मान एवम् मितव्ययीता कायम र सामान्य आर्थिक क्रियाकलापको महत्त्वबोध

शारीरिक एवम् मानसिक सिप विकाससाग सम्बन्धित स्थानीय तथा अन्य खेलहरूको अभ्यास र खेल सामग्रीको उचित प्रयोग

१. आधारभूत शारीरिक क्रियाकलाप र योगमा सहभागिता र अभ्यास तथा स्वस्थ्यकर र सुरक्षित बानी विकास

२. दैनिक जीवनमा शक्तिका स्रोत, हावा, पानी आदिको विशेषता पहिचान र उपायोग

३. वरपरका वस्तु, घटना तथा मौसमप्रति सचेतता

४. वातावरणीय सरसफाइ, रोग र स्वस्थ्यप्रति सचेतता

५. सङ्गीत तथा दृश्यकलामार्फत सिर्जनात्मक प्रस्तुति र सम्मान

६. बिरुवा र जनावरहरूको लक्षण पहिचान, वर्गीकरण, संरक्षण र यिनीहरूको वातावरणसँग अन्तरसम्बन्धको बोध

७. वैज्ञानिक सिकाइ र विज्ञानको प्रकृियागत सिप तथा व्यवहारकुशल सिप

८. कागज र माटाको प्रयोगबाट वस्तुको नमुना निर्माण तथा स्थानीय वस्तुबाट छपाइ

(ग) तहगत सिकाइ उपलब्धि

१. आफू र आफ्नो परिवारको परिचय दिई काममा सहयोग, सम्मानसहित सकारात्मक व्यवहार प्रदर्शन गर्न साथै असल सम्बन्ध स्थापना गर्न

२. सफा र ताजा खानेकुरा खाने बानी बसाल्न

३. खेलौँनाको प्रयोग गरी वा नगरी विभिन्न खेल अभ्यास गर्न

४. सिकाइ र सरसफाइका लागि घरायसी सरसामान प्रयोग गर्न

५. आधारभूत शारीरिक क्रियाकलापको अभ्यास गर्न र स्वस्थकर र सुरक्षित बानी बसाल्न

६. शक्तिका स्रोतहरूको परिचय दिई दैनिक जीवनमा मितव्ययी प्रयोग गर्न, उपयोग र संरक्षण गर्न

७. आफ्ना वरपरका जनावरको पहिचान, वर्गीकरण र जीवहरूसँगको अन्तरनिर्भरता सम्बन्धमा जानकार हुन

८. जीवहरूसँगको अन्तरनिर्भरता र तिनीहरूको अनुकूलता सम्बन्धमा सुसूचित हुन

९. विद्यालयमा हुने शारीरिक कसरत, व्यायाम, खेल र सरसफाइसम्बन्धी सिप विकास गर्न

१०. सजीव र निर्जीव वस्तुका लक्षण पहिचान गरी वर्गीकरण गर्न र विभिन्न माध्यमबाट प्रदर्शन गर्न

११. वरपरका बिरुवा पहिचान गरी वर्गीकरण गर्न र जनावर र वनस्पतिबिच भिन्नता छुट्याउन

१२. वरपरका वातावरण सरसफाइ गर्न र व्यवहारमा प्रदर्शन गर्न

१३. वरपरका वस्तुका विशेषता तथा घटनाप्रति जिज्ञासु भई अवलोकन तथा परीक्षण गर्न

१४. गायन, वादन तथा नृत्य अभ्यास गरी प्रतिभा प्रस्तुत गर्न र सम्मान गर्न

१५. चित्र कोरी रङ भर्न र माटोबाट आकृति निर्माण गर्न

१६. आफ्ना सांकृतिक क्रियाकलापसँग परिचित भई सहभागी हुन

१७. दैनिक जीवनमा सञ्चारका साधनहरूको पहिचान गरी उचित र सावधानीपूर्वक प्रयोग गर्न

१८. यातायातका साधन र बजारसँग परिचित हुन

१९. स्थानीय उत्पादनको प्रयोग गरी मितव्ययी हुन र बचत गर्ने बानी बसाल्न

२०. मौसमको अवस्थाप्रति परिचित र सचेत भई व्यवहार प्रदर्शन गर्न

२१. वरपरको भौगोलिक स्वरूपको अवलोकन गरी परिचित हुन र अवस्था प्रस्तुत गर्न

२२. गतिशील हावा र पानीका भौतिक गुण पहिचान गरी प्रयोग प्रदर्शन गर्न

(घ) **विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम**

विषय क्षेत्र	संश्लेषित विषयवस्तु	प्रत्यक्ष कार्यघण्टा	स्वनिर्देशित कार्यघण्टा
म र मेरो परिवार	• आफू र आफ्नो साथीको नाम, ठेगाना, नाता सम्बन्ध र पहिरन • छिमेकी, नातेदार र पाहुनाको सत्कार • आफू र आफ्नो परिवारका सदस्यहरूको उमेर, काम र सम्मान, परिवारले गर्ने मुख्य मुख्य काममा सकेको सहयोग • बिरामी र असक्तलाई सहयोग • विभिन्न प्रकारका खानेकुराको स्रोत (साकाहारी र मांसाहारी खाना • कथामा आधारित खेलहरू • स्थानीय खेल, खेलमा स्थानीय सामग्रीको प्रयोग, हात समाइ लखेटेर खेलिने खेलहरू,	१०	३०

	हिँडाइ र उफ्राइ र हपिङ • आधारभूत रेखा र आकृति रेखाङ्कन • व्यक्तिगत सरसामानमा प्रयोग हुने सामान • साधारण उपकरणको आवश्यकतानुसार मापनका लागि प्रयोग परीक्षण र निष्कर्ष		
मेरो दैनिक जीवन	• आधारभूत योग अभ्यास (सुखासन, शिशु आसन, सवासन, पुतली आसन, वृक्षासन, भुजङ्गासन, पद्मासन, ताडासन, अर्धचन्द्रासन) गर्न • शरीरलाई विभिन्न दिशामा तन्काइ र झुकाइ • भकुन्डो भुइँमा उफार्न फाल्न र समाउने अभ्यास • साधारण हाइजम्प र लमजम्प, कुर्कुच्चा र पञ्जाले हिँड्ने अभ्यास • शरीरका अङ्गहरू सफा राख्ने बानी • खोक्दा हाच्छिउँ गर्दा नाक मुख छोप्ने र जथाभावी नथुक्ने • हात धोएर खाने, पिउने पानीको सुरक्षा र चर्पी, धारा र वरिपरिको वातावरण सफा राख्ने, रोग र स्वस्थकर बानी • शरीरका लागि आराम, निद्रा र व्यायामको सन्तुलन • स्थानीय रङको प्रयोग गरी मन पर्ने चित्र	१०	३०

	निर्माण • ताप, प्रकाश, विद्युत र चुम्बक जस्ता स्रोतको पहिचान र उपयोग • ध्वनी प्रदूषण र मानव जीवनमा यसको असर		
हाम्रो समुदाय	• दौतरी बिच मेलमिलाप, आफ्नो गाउँटोलका सामाजिक काम गर्ने व्यक्तिको नाम, छरछिमेकीको काममा सहयोग, पालो पर्खने बानी • आफ्नो वडाका समाजसेवी, जेष्ठ नागरिक, असहाय तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई सम्मान र सहयोग • रमाइला एवम् साधारण खेलहरू (घेरामा, समूहमा खेलिने खेल, साधारण लखेटाइ, कुकुर फुक्यो आदि) • स्थानीय सामग्री प्रयोग गरी छपाइ र प्रदर्शन • सन्चो र विसन्चो, सर्ने र नसर्ने रोगको नाम साथै नसर्ने रोगको कारक तत्त्व, खोपको आवश्यकता र महत्त्व, • स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरूको नाम र सेवा, बिरामी, अशक्त र असहाय व्यक्तिलाई स्वास्थ्य सेवाका लागि सहयोग • धूमपान मध्यपान	१०	३०

	• अगाडि पछाडि पल्टने, निश्चित दिशामा भाला फ्याँकाइ		
मेरो विद्यालय	• विद्यालयको कक्षाकोठा र हाताको सरसफाइ साथै खेल सामग्री, पुस्तकालय सामानको जतन र प्रयोग • फूलबारी एवम् बोटबिरुवाको हेरचाह • पिटी तालिका, १ देखि ७ सम्म ताल मिलाएर कसरत • ५० मिटरसम्मको दुरी दौड, फलेक, बेन्च वा तर्सो काठमा हिँड्ने अभ्यास • विभिन्न किसिमका कागजलाई काटेर/च्यातेर टाँसी आफूलाई मन पर्ने आकृति तथा चित्र संयोजन गर्न • घर तथा विद्यालय र समुदायमा हुने दुर्घटनाहरू कारण र यिनीहरूबाट बच्ने उपाय, प्राथमिक उपचार • वरपर घट्न सक्ने प्रकोपबाट सुरक्षित अभ्यास, व्यक्तिगत सुरक्षाका उपाय	१०	३०
हाम्रा वरपरका जीवहरू	• सजीव र निर्जीव वस्तुहरूको पहिचान र सजीव वस्तुका आधारभूत लक्षणहरू (चाल, शरीरका भाग र खाना प्राप्त गर्ने तरिका • बिरुवाको पहिचान र वर्गीकरण-अन्न, तरकारी, फलफूल, रूख, बुट्यान, झारपात, फूल फुल्ने/ नफुल्ने,	५	१२

	जमिन/पानीमा पाइने, एकवर्षे/बहुवर्षे) • विभिन्न मौसममा पाइने बोटबिरुवा, बोटबिरुवाका विभिन्न भागहरू र यसका काम (पात, डाँठ फल, फूल र जरा) • बिरुवाको वृद्धि, हेरचाह गर्न र त्यसको अभिलेख, खाद्य शृङ्खला • वरपरका जमिन र पानीमा बस्ने जानवर र तिनीहरूको बाहिरी अङ्ग र उपयोगिता • घरपालुवा जनावर र जङ्गली जनावरको नाम, खाना, खाना खाने तरिका र खाना खान सघाउने अङ्गहरू • जनावरका बच्चा र नाम, जनावरको हेरचाह • जनावर र बोटबिरुवाबाट पाउने खानाको नाम एवम् फाइदा		
हाम्रो वातावरण	• विद्यालय, घर, छरछिमेक र टोलको सरसफाइ, वातावरण प्रदूषणका कारणहरू, फोहोर व्यवस्थापन र स्वच्छताप्रति सजगता • आफ्नो गाउँ/टोलका सार्वजनिक सम्पति र सम्पदाहरूको संरक्षण • वरपरको प्राकृतिक र मानव निर्मित वस्तु • वस्तुका गुणहरू (आकार, साइज, गन्ध, चिसो, तातो, कडा, नरम, डुब्ने/उत्रने, घुल्ने/नघुल्ने, ठोस, तरल अवलोकन र	५	१५

	परीक्षण ● खेर गएका वा वरपर उपलब्ध सामग्री प्रयोग गरी विभिन्न नमुना सजावटका सामग्री निर्माण		
मेरो सिर्जना	● सुनेका स्थानीय गीतहरू, राष्ट्रिय गीत, कक्षागत गान, पाठ्यपुस्तकमा भएका बालगीतहरू र नृत्य ● लयमा ताली बजाउने अभ्यास, स्थानीय बाजाहरू बजाउने अभ्यास ● आफ्नो गाउँ टोलको सामान्य नक्सा ● मनपर्ने वस्तुहरूको रेखाचित्र, आकार, स्वरूप र रङहरूबाट सामान्य बुट्टाहरू ● माटो, पिठो, कागज सिन्का प्रयोग गरी विभिन्न वस्तुको निर्माण ● प्रयोगहरू गर्न र माटाका घन वा आयतकार ब्लकद्वारा ठोस मोडलहरू (जस्तै : घर, बस, जनावर आदि बनाउने अभ्यास ● रिफिल प्रिन्ट ब्लक (चभभ्बिा उचष्लत दयिअप) को प्रयोग गरी विभिन्न रङहरूमा छपाइ, अकृतिविहीन प्रिन्टहरू	५	१५
हाम्रो संस्कृति	● परिवार र छरछिमेकमा मनाइने चाडपर्वहरूमा सहभागिता र चाडपर्वमा खाइने खानेकुरा ● आफ्नो गाउँटोलमा बोलिने भाषा, पोसाक,	३	९

	चाडपर्व र मुख्य क्रियाकलाप • आफ्ना समुदायका संस्कारहरू (दसैँ, तिहार, छठ, क्रिसमस, इद, विभिन्न जात्रा आदि) झल्कने सामान्य रेखाङ्कन र रङकार्य • राष्ट्रिय चिह्नहरूको चिनारी र महत्त्व		
सञ्चार प्रविधि र बजार	• सञ्चारका माध्यमहरू र सूचना आदानप्रदान, सूचना, सङ्केत, पम्लेट, पोस्टर, ट्राफिक सङ्केत, प्रयोग र सुरक्षा • सिकाइ र सञ्चारमा कम्प्युटर र मोबाइल फोनको प्रयोग एवम् दुरुपयोगबाट हुने हानीप्रति सचेतता • यातायतका साधनहरू • आफ्नो गाउँ टोलमा उत्पादित तथा निर्मित वस्तुहरू उपयोग, बजार र परिवारको आम्दानीका स्रोतहरू • घर तथा विद्यालयमा प्रयोग गरिने सामग्रीहरूको प्रयोग र मितव्ययिता	३	७
हाम्रो वरपरको संसार	• विभिन्न प्रकारका मौसमका परिचय, विशेषता, तिनको असर र सचेतता • आफ्नो घर, टोल, समुदाय र त्यस वरिपरिको भौगोलिक स्वरूप • पृथ्वीमा दिन र रात हुनुको कारण • त्रिभुज चतुर्भुज, वर्गाकार एवम् आयतकारमा कागजका आकृति बनाउने	५	१२

	अभ्यास • माटामा हावा, जैविक पदार्थहरू र पानीका स्रोतहरू, गुण, गतिशील शक्ति, महत्त्व एवम् उपयोग र संरक्षण • देनिक जीवनमा हावाबाट हुने काम, हावाको शक्ति एवम् भौतिक गुणरू र प्रयोग • आफ्नो वडाको प्राकृतिक स्वरूप, सामाजिक रहनसहन झल्कने आकृति नक्सा र त्यहाँका महत्त्वपूर्ण स्थल • स्वतन्त्र चित्र र रङ कार्य		
जम्मा कार्यघण्टा		६४	१९२

(ङ) **सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण**

विषयक्षेत्र	**संश्लेषित सिकाइ उपलब्धि विस्तृतीकरण**
म र मेरो परिवार	• आफू र आफ्नो साथीको नाम, ठेगाना, नाता सम्बन्ध र पहिरन बताई प्रयोग गर्न • छिमेकी, नातेदार र पाहुनाको सत्कार गर्न • आफू र आफ्नो परिवारका काममा (पेसा) बताउन, सहयोग र सम्मान गर्न • बिरामी र अशक्तलाई सहयोग गर्न • चाल, हाउभाउसहित नृत्य गर्न • विभिन्न प्रकारका साकाहारी र मांसहारी पौष्टिक खानेकुरा स्रोत

	वर्गीकरण र प्रयोग गर्न ● कथामा आधारित खेलहरू, स्थानीय खेल, खेलमा स्थानीय सामग्रीको प्रयोग गर्न, हात समाइ लखेटेर खेलिने खेलहरू खेल्न ● आधारभूत रेखा र आकृति रेखाङ्कनमा हिँड्न, उफ्राइ र हपिङ गर्न ● घरायसी सरसामानको परिचय दिन र प्रयोग गर्न, हिफाजत गर्न ● साधारण उपकरणको आवश्यकतानुसार मापनका लागि प्रयोग गर्न, परीक्षण गर्न र निष्कर्ष निकाल्न ● दैनिक जीवनमा प्रयोग हुने सरसामानको रेखाङ्कन गर्न
मेरो दैनिक जीवन	● आधारभूत योग अभ्यास (सुखासन, शिशु आसन, सवासन, पुतली आसन, वृक्षासन, भुजङ्गासन, पद्मासन, ताडासन, अर्धचन्द्रासन) गर्न ● शरीरलाई विभिन्न दिशामा तन्काइ र झुकाइ गर्न, सिधा र बाङ्गोटिङ्गो रेखामा ताल मिलाएर हिँडाइ गर्न, ठाडो वस्तुमा चढाइ, झराइ र बारमा झुन्डाइ गर्न ● कुर्कुच्चा र पञ्जाले हिँड्ने अभ्यास गर्न, साधारण हाइजम्प र लमजम्प गर्न ● शरीरका अङ्गहरू सफा राख्ने बानीको विकास गर्न, खोक्दा हाच्छिउँ गर्दा नाक मुख छोप्ने र जथाभावी नथुक्ने बानीको विकास गर्न ● हात धोएर खाने, चर्पी, धारा र वरिपरिको वातावरण सफा राख्न, पिउने पानीको सुरक्षित राख्ने बानीको विकास गर्न ● रोग लाग्नबाट बच्न र स्वस्थकर बानी अबलम्बन गर्न ● शरीरका लागि आराम, निद्रा र व्यायामको सन्तुलन मिलाउन

	• स्थानीय रङको प्रयोग गरी मन पर्ने चित्र निर्माण गर्न • ताप, प्रकाश, विद्युत् र चुम्म्बक जस्ता स्रोतको पहिचान र उचित उपयोग गर्न • ध्वनि प्रदूषण र मानव जीवनमा यसको असर सम्बन्धमा सचेत रहन
हाम्रो समुदाय	• साथी, परिवार र छिमेक, समाजसेवी, ज्येष्ठ नागरिक, असहाय तथा अपाङ्गता आपसी समझदारी सहयोग, सहकार्य र सम्मान गर्न • पालो पर्खने बानी विकास गर्न • बालअधिकारप्रति सचेत रहन • रमाइला एवम् साधारण खेलहरू (घेरामा, समूहमा खेलिने खेल, साधारण लखेटाइ, कुकुर फुक्यो आदि) खेलहरू खेल्न • स्थानीय सामग्री प्रयोग गरी छपाइ र प्रदर्शन गर्न • सन्चो र बिसन्चो भएको कुरा शिक्षक, साथी र परिवारमा बताई सेवा लिन र सेवामा उत्प्रेरित गर्न • स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरूको नाम बताउन, सर्ने र नसर्ने रोगको नाम बताउन साथै नसर्ने रोगको सामान्य कारक तत्त्व बताउन साथै खोपको आवश्यकता र महत्त्व बताउन • धूमपान, मद्यपानको प्रयोगले परिवार समुदायमा पर्ने असर बताउन साथै धूमपान र मद्यपानबाट टाढा रहन • अगाडि पछाडि पल्टने, निश्चित दिशामा भाला फ्याँकाइ गर्न

मेरो विद्यालय	• विद्यालयको कक्षाकोठा र हाताको सरसफाइ गर्न साथै खेल सामग्री, पुस्तकालय सामानको जतन र प्रयोग गर्न • फूलबारी एवम् बोटबिरुवाको हेरचाह गर्न • पिटी तालिका १ देखि ७ सम्म ताल मिलाएर कसरत गर्न र ५० मिटरसम्मको दुरी दौडन • विभिन्न किसिमका कागजलाई काटेर/च्यातेर टाँसी आफूलाई मन पर्ने आकृति तथा चित्र संयोजन गर्न • घर तथा विद्यालय र समुदायमा हुने दुर्घटनाका कारण पत्ता लगाउन, यिनीहरूबाट बच्ने उपाय बताउन र प्राथमिक उपचारको अवधाराणा बताउन • वरपर घट्न सक्ने प्रकोपबाट सुरक्षित अभ्यास गर्न र व्यक्तिगत सुरक्षाका उपायहरू अपनाउन • फलेक, बेन्च वा तर्सो काठमा हिँड्ने अभ्यास र हातले टेकी छेउबाट पल्टने कार्य गर्न
हाम्रा वरपरका जीवहरू	• सजीव वस्तुका आधारभूत लक्षण (चाल, शरीरका भाग र खाना प्राप्त गर्ने तरिका) आधारमा बिरुवा र जनावरबिच भिन्नता छुट्याउन • विभिन्न मौसममा पाइने बिरुवाहरूको पहिचान र वर्गीकरण गर्न (अन्न, तरकारी, फलफूल, रूख, बुट्यान, झारपात, फूल फुल्ने/नफुल्ने, जमिन/पानीमा पाइने, एकवर्षे/बहुवर्षे) • बोटबिरुवाका विभिन्न भागहरू र यसका काम बताउन (पात, डाँठ फल, फूल र जरा) • बिरुवा रोप्न र त्यसको वृद्धि, हेरचाह गर्न, अभिलेख राख्न र खाद्य शृङ्खलाको साधारण उदाहरण दिन

	• विभिन्न मौसममा देखिने, जमिन र पानीमा बस्ने घर पालुवा जनावर र जङ्गली जनावरको नाम बताउन, जनावरका अङ्ग, खाना पहिचान गर्न, खाना खाने तरिका र खाना खान सघाउने अङ्गहरू चिन्न • जनावरका बच्चा र नाम पहिचान गर्न र जनावरको हेरचाह गर्न • जनावर र बोटबिरुवाबाट पाउने खानाको नाम एवम् फाइदा बताउन
हाम्रो वातावरण	• विद्यालय, घर, छरछिमेक र टोलको सरसफाइमा सहभागी हुन र प्रदूषणका कारण पहिचान गर्न • आफ्नो वरपरको वातावरण वातावरणीय सरसफाइ, फोहोर व्यवस्थापन गर्न र स्वच्छताप्रति सजगता रहन र फोहोरको वर्गीकरण र उचित विसर्जन गर्न • टोलका सार्वजनिक सम्पति र सम्पदाहरूको संरक्षण र प्रयोग गर्न • वरपरका वस्तु तथा घटनाहरूसम्बन्धी खोजमूलक प्रश्न प्रश्न गर्न, अनुमान गर्न, अवलोकन र तर्क प्रस्तुत गर्न • वरपरको प्राकृतिक र मानव निर्मित वस्तुहरू पहिचान गरी उपयोग गर्न • वस्तुका गुणहरू(आकार, साइज, गन्ध, चिसो, तातो, कडा, नरम, डुब्ने/उत्रने, घुल्ने/नघुल्ने, ठोस, तरल अवलोकन र परीक्षण गरी छुट्याउन • खेर गएका वा वरपर उपलब्ध सामग्री प्रयोग गरी विभिन्न नमुना सजावटका सामग्री निर्माण गर्न
मेरो सिर्जना	• सुनेका स्थानीय गीतहरू, राष्ट्रिय गीत, कक्षागत गान, पाठ्यपुस्तकमा भएका बालगीतहरू लय मिलाएर गाउन

	• आफूले जानेका स्थानीय एवम् अन्य गीतहरूमा लय, ताल, भाव र चाल मिलाई एकल र सामूहिक नृत्य गर्न • तालमा ताली बजाउन र स्थानीय बाजाहरू बजाउने अभ्यास गर्न • आफ्नो गाउँ टोलको सामान्य नक्सा कोरी नदी, खोला, पोखरी, बाटो आदि देखाउन • मन पर्ने वस्तुहरूको रेखाचित्र बनाउन र आकार, स्वरूप र रङहरूबाट सामान्य बुट्टाहरू बनाउन • कागज, माटो, पिठो आदिको प्रयोग गरी गोलो, चेप्टो, बाटुलो, लाम्चो, रेखा, आकार, टेक्सचर, बुट्टा आदिसम्बन्धी विविध प्रयोगहरू गर्न र माटाका घन वा आयतकार ब्लकद्वारा ठोस मोडल (जस्तै : घर, बस, जनावर आदि) बनाउन • रिफिल प्रिन्ट ब्लक (चभष्भिा उचष्लत दयिअप) को प्रयोग गरी विभिन्न रङहरूमा छपाइ गर्न
हाम्रो संस्कृति	• परिवार र छरछिमेकमा मनाइने चाडपर्वमा सहभागी हुन, खानेकुरा र मुख्य मुख्य क्रियाकलापको सूची तयार गर्न • आफ्नो गाउँटोलमा बोलिने भाषा, पोसाक र चाडपर्वसँग परिचित भई आफ्ना समुदायका संस्कारहरू (दसैं, तिहार, छठ, क्रिसमस, इद, विभिन्न जात्रा आदि) झल्कने सामान्य रेखाङ्कन र रङकार्य गर्न • राष्ट्रिय चिह्नहरूको चिनारी र महत्त्व बताउन
सञ्चार प्रविधि र बजार	• सिकाइका लागि सञ्चारका माध्यमहरू प्रयोग गर्न सूचना, सङ्केत, पम्लेट, पोस्टर, ट्राफिक सङ्केत प्रयोग गर्न र सुरक्षाका उपायहरू अबलम्बन गर्न • सञ्चारमा कम्प्युटर र मोबाइल फोनको प्रयोग एवम् दुरुपयोगबाट हुने हानिप्रति सचेत रहन

	• यातायातका साधनहरू पहिचान गर्न • आफ्नो गाउँ टोलमा उत्पादित तथा निर्मित वस्तुहरू पहिचान र उपयोग गर्न र परिवारको आम्दानीका स्रोतहरू पहिचान गर्न • घर तथा विद्यालयमा प्रयोग गरिने सामग्रीको सामग्रीहरूको प्रयोग बताउन मितव्ययिता अपनाउन
हाम्रो वरपरको संसार	• विभिन्न प्रकारका मौसमका परिचय, विशेषता र तिनको असर बताउन र मौसमअनुकूल आफ्नो हेरचाह गन • आफ्नो घर, टोल, समुदाय र त्यस वरिपरिको भौगोलिक स्वरूप अवलोकन गरी विवरण दिन • पृथ्वीमा दिन र रात हुनुको कारण बताउन • पृथ्वी आकार वर्णन गर्न र तहको नाम बताउन • त्रिभुज चतुर्भुज, वर्गाकार एवम् आयतकारमा कागजका आकृति पट्याएर बनाउने अभ्यास • हावा र पानीका भौतिक गुणहरू, पानीका स्रोतहरू पहिचान गर्न, गुण, गतिशील शक्ति, महत्त्वसँग परिचित भई उपयोग र संरक्षण गर्न • आफ्नो वडाको प्राकृतिक स्वरूप, सामाजिक रहनसहन झल्कने आकृति नक्सा बनाउन र त्यहाँका महत्त्वपूर्ण स्थल सङ्केत गर्न • ओरीगामीको परिचय दिन र कागजबाट चराको ओरीगामी र सजावटका सामान तयार गर्न रङ कार्य गर्न

७. व्यवहारकुशल सिप

विद्यालय शिक्षाको एउटा महत्त्वपूर्ण कार्य विद्यार्थीहरूमा व्यवहारकुशल सिप (क्यात कपर्षीक) विकास गराउन सहयोग गर्नु हो । व्यवहारकुशल सिप सबैलाई आवश्यक हुन्छन् । यी कुनै निश्चित कार्य वा भूमिकामा मात्र सीमित नभई विभिन्न कार्य वा भूमिकाका लागि आवश्यक हुने पर्छन् । यस्ता सिप विशेषत: विद्यार्थीका दैनिक जीवनका वास्तविक समस्या समाधानमा सहायक हुन्छन् । त्यसैले व्यवहारकुशल सिप कुनै निश्चित कार्य, पेसा, विषयक्षेत्र वा ज्ञानको क्षेत्रसँग मात्र सम्बन्धित नभई विभिन्न कार्य, पेसा, विषयक्षेत्र वा ज्ञानको क्षेत्रमा कार्यसम्पादनसँग सम्बन्धित हुन्छन् । व्यवहारकुशल सिपलाई विभिन्न फरक फरक नामले पहिचान गर्ने गरिन्छ । जस्तै: यसलाई समतलीय, सामान्य, अन्तरसम्बन्धित, स्थानान्तरणीय, आधारभूत, व्यावहारिक, रोजगारीमूलक वा एक्काइसौँ शताब्दीका सिप नामले पनि चिनिन्छ ।

व्यवहारकुशल सिपलाई विभिन्न नामले जनाइनुका साथै यसअन्तर्गत पर्ने सिप वा सक्षमताका सूचीलाई निश्चित सङ्ख्यामा सीमित गर्न कठिन भए पनि सोचाइ सिप, वैयक्तिक सिप, अन्तरवैयक्तिक सिप, बहुसाक्षरता सिप, नागरिक सिपअन्तर्गत प्रायजसो सबै व्यवहारकुशल सिपलाई वर्गीकरण गरी समावेश गर्न सकिन्छ ।

सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग आबद्ध गर्नका लागि विभिन्न विषय र तहका पाठ्यक्रमबिच अन्तरक्रिया हुनु आवश्यक छ । यस्तो अन्तरक्रियाबाट सिकाइलाई सामान्य विषयगत ज्ञान तथा सिपमा सीमित नगरी अधिसंज्ञानात्मक (Metacognitive) सिकाइलाई सहज गराई जीवनका समस्या समाधानका लागि उपयोगी बनाउन सहयोग प्राप्त हुन्छ । व्यवहारकुशल सिप सिकाइलाई अधिसंज्ञानात्मक (Metacognitive) तहमा पुऱ्याउन सहयोग गर्ने भएकाले एकीकृत पाठ्यक्रमको अवधारणाअन्तर्गत व्यवहारकुशल सिपलाई उपयुक्तताका आधारमा सबै विषय र तहमा एकीकृत गर्नु महत्त्वपूर्ण हुने दृष्टिकोणमा आधारित भई यस पाठ्यक्रममा पनि व्यवहारकुशल सिपलाई सबै विषय र कक्षामा उपयुक्तताका आधारमा एकीकृत गरिएको छ । यसका लागि व्यवहारकुशल सिपका मुख्य क्षेत्र र तिनको विस्तृतीकरण गरिनु आवश्यक छ । व्यवहारकुशल सिपका

उल्लिखित पाँच विस्तृत क्षेत्रअन्तर्गतका सिपको विस्तृतीकरण र तिनको सम्भाव्य व्याख्या निम्नअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

७.१. सोचाइ सिप (Thinking Skills)

बालबालिकाले सूचना प्रशोधन गर्न, विभिन्न सूचनालाई संयोजन गर्न, निर्णय लिन र नयाँ विचार सिर्जना गर्न प्रयोग गर्ने संज्ञानात्मक क्रियाकलाप नै सोचाइ सिप हुन् । बालबालिकाले आफ्ना अनुभवको बोध गर्दा, समस्या हल गर्दा, निर्णय लिँदा, प्रश्नहरू गर्दा, योजना बनाउँदा अथवा सूचनाहरू सङ्गठित गर्दा आफ्नो सोचाइ सिप प्रयोग गर्छन् । प्रमुख सोचाइ सिप र तिनको व्यख्या निम्नलिखित तालिकामा पस्तुत गरिएको छ :

मुख्य सोचाइ सिप

मुख्य सोचाइ सिप (Major thinking skills)	सम्भाव्य व्याख्या (Possible explaination)
प्रयोग सिप (Application skill)	• नयाँ परिस्थिति एवम् सन्दर्भमा पहिले सिकेका ज्ञान तथा सिपलाई प्रयोग गर्ने योग्यता
सिकाइ सिप (Learning skill)	• सिकाइ हासिल गर्ने र जारी राख्ने योग्यता • आफ्नो सिकाइलाई सङ्गठित गर्ने योग्यता
रचनात्मक सोचाइ सिप (Creative thinking skill)	• ढाँचा एवम् सम्बन्धलाई परीक्षण र सूचनालाई वर्गीकरण गरी क्रममा मिलाउने योग्यता • राम्रा तर्कहरूको विश्लेषण तथा सिर्जना गर्ने र प्रचलित मान्यतालाई चुनौती दिने योग्यता • परिकल्पना निर्माण एवम् भविष्यवाणी गर्ने, सबुत वा प्रमाण परीक्षण गर्ने र नतिजामा पुग्ने योग्यता

	• समस्याहरू र निर्णयहरू पहिचान तथा विश्लेषण गर्ने र विभिन्न विकल्पहरूको खोजी गर्ने योग्यता • समस्याहरू समाधान गर्ने र उपलब्धिहरूको मूल्याङ्कन गर्ने योग्यता • काल्पनिक रूपमा सोच्ने, क्रियाशील रूपमा नयाँ विचार वा दृष्टिकोण खोज्ने समस्याहरू वा समाधान प्रवर्तनात्मक बनाउने र जोखिम उठाउने योग्यता
समालोचनात्मक सोचाइ सिप (Critical thinking skill)	• प्रभावकारी तर्क गर्ने योग्यता • पद्धति सोचको प्रयोग गर्ने योग्यता • छानबिन तथा निर्णय गर्ने योग्यता
निर्णय तथा समस्या समाधान सिप (Descision making and probem solving skill)	• विभिन्न स्रोतहरूबाट सूचना प्राप्त गर्ने योग्यता • निश्चित उद्देश्यका लागि विश्वसनीयता एवम् उपयुक्तताका आधारमा विभिन्न स्रोतमध्येबाट उपयुक्त स्रोत चयन गर्ने योग्यता • सूचनाहरूको अभिलेखीकरण गर्ने, सङ्गठित गर्ने, सारांश निकाल्ने, एकीकृत गर्ने योग्यता • विकल्प छनोट गरी निर्णय लिने र समस्या समाधान गर्ने योग्यता

७.२. वैयक्तिक सिप (Intrapersonal Skills)

वैयक्तिक सिप विभिन्न किसिमका छन् । यसअन्तर्गत जिम्मेवारी एवम् प्रतिबद्धता विकास गर्नु, स्वव्यवस्थापन, आत्मबल/स्वाभिमानको विकास, इमानदारी/ स्वअनुशासन, समय व्यवस्थापन, स्वतन्त्र सिकाइ, लचकता र अनुकूलनजस्ता सिप पर्छन् । वयै क्तिक

सिपको विकासका लागि पाठ्यक्रमले बालबालिकाको संज्ञानात्मक विकास, सामाजिक तथा संवेगात्मक विकास, वाचन तथा भाषा विकास र कुशल क्रियात्मक सिप विकास गराउनु पर्छ । वैयक्तिक सिपले विद्यार्थीलाई काम तथा क्रियाकलापको जिम्मेवारी लिन, विभिन्न काम तथा क्रियाकलापप्रति प्रतिबद्धता एवम् आत्मविश्वास प्रदर्शन गर्न, आफ्नो योग्यताको लेखाजोखा गर्न र आफ्नो जीवनको लक्ष्यबारे विचार व्यक्त गर्न सहयोग पुऱ्याउनुपर्छ । आफ्नो हेरचाह गर्ने योग्यता, दैनिक जीवन व्यवस्थापन गर्ने योग्यता, कार्ययोजना विकास गर्ने, मूल्याङ्कन गर्ने कार्यसमेत समावेश गरी वैयक्तिक लक्ष्य पहिचान गर्ने जस्ता स्वव्यवस्थापनसम्बन्धी सिप यसअन्तर्गत पर्छन् । त्यसै गरी यसअन्तर्गत आत्मबल तथा स्वाभिमानको विकास इमानदारी/स्वअनुशासन व्यक्तिगत लक्ष्य निर्धारण र कार्यमा अग्रसरता, स्वतन्त्र सिकाइ, लचकता र अनुकूलन, जिम्मेवारी एवम् प्रतिबद्धता जस्ता वैयक्तिक सिप पर्छन् । प्रमुख वैयक्तिक सिप र तिनको व्याख्या निम्नलिखित तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

मुख्य वैयक्तिक सिप

मुख्य वैयक्तिक सिप (Major intrapersonal skills)	सम्भाव्य व्याख्या (Possible explaination)
स्वव्यवस्थापन (Self management)	• आफ्नो हेरचाह गर्ने योग्यता • दैनिक जीवन व्यवस्थापन गर्ने योग्यता • कार्ययोजना विकास गर्ने, मूल्याङ्कन गर्ने कार्यसमेत समावेश गरी वैयक्तिक लक्ष्यहरू पहिचान गर्ने, मूल्याङ्कन गर्ने र प्राप्त गर्ने योग्यता
आत्मबल/स्वाभिमानको विकास (Develop self-esteem/respect)	• एउटा व्यक्तिका रूपमा स्वयम् प्रति विश्वस्त हुने योग्यता

इमानदारी⁄ स्वअनुशासन (Integrity/honesty/self-descipline)	• स्वयम्को लेखाजोखा वा मूल्याङ्कन गर्ने, आफूले आफ्ना कार्यसम्पादनको मूल्याङ्कन गर्ने, पृष्ठपोषण प्राप्त गर्ने र यसमा प्रत्युत्तर दिने योग्यता • स्वअनुशासन र इमानदारी प्रदर्शन गर्ने योग्यता
समय व्यवस्थापन (Time management)	• आफ्ना दैनिक क्रियाकलापमा समय व्यवस्थापन गर्ने योग्यता • कार्यको प्राथमिकता निर्धारया गर्न सक्ने योग्यता
व्यक्तिगत लक्ष्य निर्धारण र कार्यमा अग्रसरता (Personal goal setting and taking initiatives)	• दैनिक कार्यमा लक्ष्य निर्धारण गर्ने, कार्यमा अग्रसरता लिने योग्यता
स्वतन्त्र सिकाइ, लचकता र अनुकूलनता (Independent lerning, flexibility and adaptability)	• विभिन्न साधन, सूचना तथा विधिको प्रयोग गरी आफैँ सिक्ने योग्या • सिकाइ, कार्य वा व्यवहारमा परिस्थितिअनुकूल परिवर्तन तथा समायोजन गर्न सक्ने योग्यता
जिम्मेवारी एवम् प्रतिबद्धता (Responsibility and commitment)	• नयाँ एवम् कठिन परिस्थितिमा सहयोग पुर्‍याउने वैयक्तिक गुणहरू विकसित गर्ने योग्यता, उदाहरणका लागि पहल गर्ने, लचकदार बन्ने, विश्वसनीय बन्ने, कठिनाइ उत्पन्न भएका बेला दृढ रहने

७.३. अन्तरवैयक्तिक सिप (Interpersonal Skills)

अन्तरवैयक्तिक सिपले एक व्यक्तिले अर्को व्यक्तिसँग प्रभावकारी रूपमा सञ्चार र समन्वय गर्नु, सहयोग तथा सद्भाव कायम गर्न सक्षम हुनु, असल सम्बन्ध कायम गर्नु भन्ने जस्ता योग्यतालाई जनाउँछ । यसमा फरक फरक लक्ष्य र उद्देश्यका विविध सन्दर्भमा अरूसँग कार्य गर्ने, सामूहिक लक्ष्य पहिचान गर्ने, मूल्याङ्कन गर्ने र प्राप्त गर्ने, समूहमा जिम्मेवारी पहिचान गर्ने र भूमिका बाँडफाँड गर्ने, समूहमा राम्रो सम्बन्ध विकास गर्ने, समूहका प्रगतिको लेखाजोखा गर्ने, समूहको कार्यको समीक्षा गर्ने र व्यक्तिगत रूपमा आफ्नो योगदानको प्रतिविम्बन गर्ने जस्ता पक्षहरू समावेश हुन्छन् ।

अन्तरवैयक्तिक सिपमध्ये सञ्चार एउटा ज्यादै महत्त्वपूर्ण सिप हो । सुन्न र बोल्न सक्ने योग्यता आधारभूत सञ्चार सिप हुन् । यी सिप कक्षा १, २ र ३ का विद्यार्थीमा विद्यालयमा रहँदा विकसित हुनुपर्छ । जबसम्म विद्यार्थीहरूले आफ्नो स्थानीय वा राष्ट्रिय भाषामा सञ्चार गर्न सक्दैनन् तबसम्म उनीहरूले आफ्ना जीवनका लक्ष्य प्राप्त गर्न र आफ्नो ज्ञान एवम् सामर्थ्य विकास गर्न तथा आफ्नो दैनिक जीवनमा काम गर्न समर्थ हुँदैनन् । सञ्चार सिपले बालबालिकालाई संवेगात्मक बौद्धिकता, स्थिरता, स्पष्टता, भिन्नता, आत्मविश्वास, सहानुभूति, आदर, सुन्ने, खुला सोच र राम्रो प्रश्न सोध्ने सिप विकास पर्छ । असल सञ्चार भनेको समग्रमा प्रभावकारी सुनाइ हो । बालबालिकाहरूले विद्यालय अवधिभर खुला साचे विकास गर्नुपर्छ । सुढृढ सञ्चारका लागि एउटा व्यक्ति खुला मस्तिष्कसहित अन्य व्यक्तिका दृष्टिकोण बुझ्नेतर्फ प्रतिबद्ध हुनुपर्छ ।

व्यक्तिको जीवन तथा कार्यका प्रय: सबै पक्षहरूमा सहकार्य सिपको आवश्यकता पर्छ । हिजोआज व्यापार उद्योगमा वा कुनै कार्यका लागि सँगसँगै मिलेर समूहमा काम गर्न केही संयुक्त प्रयास हुनुपर्छ भन्ने कुराले प्रवेश पाएको छ । कामको संसारमा अधिकांश क्षेत्रमा सहयोग तथा सहकार्यलाई एउटा आवश्यक सिपका रूपमा हेरिन्छ । विद्यार्थीहरूले परियोजना तथा खोजमूलक सिकाइमा आफूलाई व्यस्त राख्नुपर्छ र सामाजिक परिवेशमा आफ्ना ज्ञान एवम् समस्या समाधानका सिप प्रयोग गर्न सक्नुपर्छ । सहकार्य सिपले विद्यार्थीलाई उनीहरूको साझा लक्ष्य हासिल गर्न सँगै मिलेर

सहयोगी रूपमा काम गर्न मदत पर्छ । जब बालबालिकाहरू एकआपसमा मिलेर सिक्ने प्रक्रियामा रहन्छन् तब उनीहरू कुनै समस्या समाधानका लागि मिलेर काम पर्छन् । यसबाट उनीहरूले कुनै काम पूरा गर्न वा कुनै उत्पादन गर्न सक्छन् । सहयोगी सिकाइ वातावरणमा सिकारुका अलग अलग दृष्टिकोणले सुन्नुपर्ने हुँदा सिकारुले सामाजिक एवम् संवेगात्मक दुवै पक्षबाट चुनौतीको सामना गर्नुपर्छ र आफ्ना विचारलाई स्पष्ट पार्न र प्रतिरक्षा गर्न सक्नुपर्छ । यसो गर्दा सिकारुले विज्ञ वा शिक्षकले दिएको प्रारूप वा ढाँचामा भर नपरी आफ्नै विशेष प्रकारका धारणागत प्रारूप सिर्जना गर्न थाल्छन् । यसभन्दा बढी सहकार्य गर्दा साझा सिकाइले सिकारुलाई छलफलमा भाग लिने आवसर दिने, आफ्ना सिकाइको जिम्मेवारी लिने र यसअनुरूप गहन सोच गर्ने व्यक्तिका रूपमा विकसित पर्छ । बालबालिकामा सञ्चार र सहकार्य सिपसँगसँगै सहयोग तथा सहानुभूति, सक्रियतापूर्वक सुन्ने र सांस्कृतिक तथा नैतिकता जस्ता अन्तरवैयक्तिक सिपको विकास पनि उत्तिकै आवश्यक छ । प्रमुख अन्तरवैयक्तिक सिप र तिनको व्यख्या निम्नलिखित तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

मुख्य अन्तरवैयक्तिक सिप

मुख्य अन्तरवैयक्तिक सिप (Major interpersonal skills)	सम्भाव्य व्याख्या (Possible explaination)
सञ्चार (Communication)	• सामाजिक अन्तरक्रिया वा सामाजिक अन्तरक्रियात्मक सन्दर्भमा आफ्नो एवम् अरूका संवेगहरू, अभिप्रेरणा र व्यवहारलाई अध्ययन गर्न एवम् व्यवस्थित गर्न सक्ने योग्यता • प्रचलित विभिन्न साधनहरूको प्रयोग तथा स्थानान्तरणको माध्यमबाट विचार आदान प्रदान गरी अर्थ पहिल्याउने योग्यता • आधारभूत विद्युतीय सञ्चार सिपको घरपरिवार एवम् कार्यस्थलमा प्रयोग गर्ने योग्यता

सहकार्य (Collaboration)	• समस्या हल गर्ने, नवीन उत्पादन गर्ने अथवा विषयवस्तु सिक्ने र सक्षमता हासिल गर्ने, सँगै काम गरेका दुई वा दुईभन्दा बढी व्यक्तिबिच सहयोगात्मक अन्तरक्रिया गर्ने योग्यता • विभिन्न सन्दर्भमा अलग अलग उद्देश्य एवम् लक्ष्य लिएका व्यक्तिसँग मिलेर काम गर्ने योग्यता • सामूहिक लक्ष्यको पहिचान, मूल्याङ्कन तथा प्राप्त गर्ने योग्यता • समूहमा जिम्मेवारी पहिचान गरी भूमिका बाँडफाँड गर्ने योग्यता • समूहमा राम्रो सम्बन्ध विकासित गर्ने योग्यता • समूहको कामको प्रगति जाँच गर्ने, पुनरवलोकन गर्ने र व्यक्तिगत रूपमा आआफ्नो योगदानबारे प्रतिविम्बन गर्ने योग्यता
सहयोग तथा सहानुभूति (Cooperation and empathy)	• कुनै घटना, कार्य, अवस्था र नतिजाका आधारमा आवश्यकतानुसार कुनै व्यक्तिलाई सहयोग तथा सहानुभूति प्रदान गर्ने योग्यता
सक्रियतापूर्वक सुन्ने (Active listening)	• अरूका विचार, दृष्टिकोण, सूचना तथा जानकारी सक्रियतापूर्वक सुन्ने र बुझ्ने र तदनुकूल आवश्यक प्रतिक्रिया जनाउने योग्यता
सांस्कृतिक सिप/नैतिकता (Cultural skills/ethics)	• सांस्कृतिक विविधता पहिचान गर्ने योग्यता • विश्वव्यापी मुद्दाहरूमा दृष्टिकोण विकास गर्ने

	योग्यता ● प्रजातान्त्रिक समाज निर्माण गर्न बौद्धिक योग्यता विकास गर्ने योग्यता

७.४. सूचना प्रविधि तथा बहुसाक्षरता सिप **(Information communication and multiliteracy skills)**

एक्काइसौँ शताब्दीमा सफलता पाउन विद्यार्थीले विज्ञान, प्रविधिका साथै संस्कृतिमा कुशलता प्राप्त गर्नुपर्छ । त्यस्तै विभिन्न रूपमा सूचनाहरूको राम्रो बुझाइ हुनुपर्छ । त्यस्तै विद्यार्थीले विविध वातावरणको व्यवस्थापन, संस्कृतिहरूको ज्ञान, एउटा विश्वव्यापी सोच, प्रभावकारी समाधान, सिक्नका लागि जिज्ञासु, सफलतापूर्वक बाह्य जगत्बाट चिन्तन गर्ने, सञ्चार सिप र विश्लेषणलाई बुझ्न सक्ने जस्ता विभिन्न सिप विकसित गर्नुपर्छ । बालबालिकाहरूले विद्यालयमा रहँदा नै डिजिटल साक्षरताको सामान्य सक्षमता हासिल गर्नुपर्छ । प्रमुख बहुसाक्षरता सिप र तिनको व्यख्या निम्नलिखित तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

मुख्य बहुसाक्षरता सिप

मुख्य बहुसाक्षरता सिप (Major Multiliteracy skills)	सम्भाव्य व्याख्या (Possible explaination)
आधारभूत साक्षरता (Basic literacy)	● उपयुक्त तहको भाषागत (स्थानीय एवम् राष्ट्रिय भाषाहरूमा) एवम् सङ्ख्यात्मक दक्षता विकास गरी आफ्नो पेसा वा कार्य सम्पादन गर्न सक्ने तथा समाजमा आफ्नो लक्ष्य प्राप्त गर्ने र हालको डिजिटल युगसापेक्ष आफ्नो ज्ञान एवम् क्षमता प्राप्त गर्ने योग्यता
प्राविधिक साक्षरता	● प्रविधि के हो, यसले कसरी काम पर्छ, यसले के के

(Technological leteracy)	उद्देश्यहरू पूरा गर्न सक्छ र यसलाई कसरी कुशल एवम् प्रभावकारी रूपमा उद्देश्य प्राप्त गर्न प्रयोग गर्ने योग्यता
दृश्य साक्षरता (Visual literacy)	• परम्परागत एवम् एक्काइसौँ शताब्दीको सञ्चार माध्यम प्रयोग गरी निर्णय, सञ्चार र सिकाइमा तस्बिर/छवि र दृश्य सामग्रीको प्रयोग, व्याख्या एवम् सिर्जना गर्न सक्ने योग्यता
सूचना साक्षरता (Information literacy)	• प्रविधि, विभिन्न सञ्चार सञ्जाल र विद्युतीय स्रोतको प्रयोग गरी विभिन्न सञ्चार माध्यमका सूचनाको मूल्याङ्कन, सूचनाको आवश्यकता पहिचान, सूचना पत्ता लगाउने, संश्लेषण गर्ने र प्रभावकारी तरिकाले प्रयोग गर्ने योग्यता
बहुसांस्कृतिक साक्षरता (Multi-cultural literacy)	• आफ्नै र अन्यको संस्कृति, चालचलन, मूल्य एवम् विश्वासबारे समानता एवम् भिन्नता बुझ्ने, सम्मान एवम् प्रशंसा गर्ने योग्यता

७.५. नागरिक सिप (Citizenship Skills)

शिक्षाको एउटा उद्देश्य बालबालिकामा नागरिक अधिकार र दायित्वप्रति सचेतता विकास गराई नागरिक अधिकार प्राप्ति र दायित्व कुशलतापूर्वक निर्वाह गर्ने नागरिकका रूपमा विकास गर्न सहयोग गर्नु हो । यसका लागि विद्यालय शिक्षाका प्रारम्भिक कक्षादेखि नै नागरिक शिक्षालाई विभिन्न विषयमा एकीकृत गर्नुपर्छ । यसअन्तर्गत लोकतन्त्रिक मूल्य र मान्यता, सहभागिता, सहनशीलता र खलु ापन, विविधताको बोध र सम्मान, राष्ट्रिय पहिचान, समाज, भाषा, संस्कृति र राष्ट्रप्रति प्रेम र अपनत्व, व्यक्तिगत, समाजिक तथा नागरिक दायित्व र जिम्मेवारी वहन गर्नेलगायत विश्वव्यापी चेतनाको विकास गराउनुपर्छ । एउटा असल नागरिकको विकासका लागि विभिन्न विषयमा एकीकृत गरी नागरिक सिपसँग सम्बन्धित सिपमा विद्यार्थीमा सक्षमताहरू हासिल गराउनुपर्छ । प्रमुख नागरिक सिप सिप र तिनको व्याख्या निम्नलिखित तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

मुख्य नागरिक सिप

मुख्य नागरिक सिप (Major citizenship skills)	सम्भाव्य व्याख्या (Possible explaination)
सहनशीलता र खुलापन (Tolerance and openness)	• परिवार तथा समुदायका प्रचलन तथा मान्यताहरूलगायत अन्य मान्यता तथा अभ्यासप्रति सकारात्मक रहने क्षमता • आफ्ना विचार, मान्यता र अभ्यासलाई पारदर्शी बनाउने, अरूको प्रतिक्रिया सुन्ने र आवश्यकताअनुसार स्विकार्ने क्षमता
विविधताको सम्मान र अन्तरसांस्कृतिक बुझाइ (Respect for diversity and intercultural understanding)	• स्थानीय सांस्कृतिक वातावरण तथा विविधता बुझ्ने क्षमता • विभिन्न दृष्टिकोणहरू तथा विविधताको सम्मान गर्ने क्षमता

लोकतन्त्रिक, सहभागितात्मक र समतामूलक मूल्य (Democratic, participatory and equitable value)	• कुनै कार्यमा सहभागी हुन, फरक विचारप्रति सहिष्णु हुन, कार्य तथा सहभागितामा समतालाई प्रोत्साहन गर्न र आफ्नो र अरूको अधिकार तथा स्वाभिमान कायम राख्ने क्षमता
वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान (Awarness of and respect for the environment)	• कुनै कार्य वा व्यवहार प्रदर्शनका क्रममा भौगोलिक तथा सामाजिक सांस्कृतिक वातावरणको अनुकूलनलाई ध्यान दिने क्षमता
राष्ट्रिय पहिचान र अपनत्वको अनुभूति (National identity and sense of belonging)	• आफ्नो समुदाय, भाषा, संस्कृति तथा राष्ट्रिय पहिचानप्रति सजक रही सम्मान गर्ने र अपनत्वको अनुभूति गर्ने क्षमता
सामाजिक एवम् नागरिक जिम्मेवारी (Social and civic responsibility)	• सार्वजनिक वस्तुहरूको अभिवृद्धि एवम् समाज, वातावरण र प्रजातान्त्रिक आदर्शको सुरक्षा गर्ने गरी प्राविधिलाई व्यवस्थित गर्ने योग्यता
वैयक्तिक जिम्मेवारी (Personal responsibility)	• एउटा नागरिकका रूपमा, परिवार एवम् समुदायको सदस्यका रूपमा अनुशासित, इमानदार भई र गुणस्तरीय जीवन प्राप्त गर्ने योग्यता

८. सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया

सिकाइ सहजीकरण सिक्ने सिकाउने तरिका हो । यो पाठ्यक्रम सिकाउनेभन्दा बढी सिक्ने तरिकामा आधारित छ । एकीकृत पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन कक्षाकोठा, विद्यालयबाहिर, समुदाय र घरमा हुन्छ । यसर्थ यस पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनमा शैक्षणिक कार्यकलाप, प्रयोगात्मक कार्य, परियोजना कार्य, सामुदायिक कार्य, प्रस्तुतीकरण, अतिरिक्त कार्यकलापजस्ता कार्यकलापमा सिकारुलाई सहभागी गराएर गर्नुपर्छ । यसका लागि निम्नानुसारका विधि, कार्यकलाप तथा तरिका अपनाई सिकाइ उपलब्धि पूरा गर्ने र सिकारुमा अपेक्षित सक्षमता विकास गर्नेतर्फ सहजकर्ता सचेत हुनुपर्छ ।

१. **कथाकथन एवम् गीत :** यस विधिमा विषयवस्तुलाई कथाको रूपमा प्रस्तुति तथा अवधारणालाई गीतका माध्यमबाट प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ।

२. **आगमन विधि :** यसमा सूचनाहरूको सङ्कलन, अवलोकन, विश्लेषण, अनुमान, पुष्टि तथा निष्कर्षको प्रक्रिया प्रयोग गरिन्छ ।

३. **भूमिका निर्वाह/अभिनय :** यसमा सन्दर्भ र भूमिकाको बारेमा छलफल तथा निर्धारण, भूमिका बहन, छलफल र निष्कर्ष निकाल्ने कार्य गरिन्छ ।

४. **निर्माणात्मक कक्षा :** यस विधिमा मष्तिस्क मन्थन, पाठसम्बन्धी पूर्वज्ञानको पहिचान, अन्तरक्रियात्मक कार्य (जस्तै : वैयक्तिक चिन्तन, समूह कार्य, परियोजना कार्य, प्रश्नोत्तर), आवश्यकताअनुसार टेवा प्रदान र विचार आदान प्रदान गरी निष्कर्ष निकालिन्छ ।

५. **सहयोगात्मक कक्षा :** यसमा सामान्यतया समूह विभाजन, समस्या र विषयवस्तु प्रस्तुति, समूहमा छलफल र निष्कर्ष वा समाधान निकालिन्छ ।

६. **परियोजना कार्य :** सिकारुको उमेर र स्तरअनुसारका विभिन्न परियोजना कार्य दिई सिकारुले आफैँ खोज्ने तथा गरेर सिक्ने अवस्था सिर्जना गर्न सकिन्छ ।

७. **छलफल र प्रश्नोत्तर :** यसमा शिक्षक सिकारु, सिकारु शिक्षक, सिकारु सिकारु बिचमा प्रश्न र उत्तर गर्न सकिन्छ । प्रश्नहरूले स्मरणको प्रत्याह्वान भन्दा पनि

सिकारुलाई सोच्न, कारण खोज्न, सिर्जनात्मक तथा रचनात्मक सोचाइलाई प्रोत्साहन गर्न सक्नुपर्छ । त्यसै गरी प्रश्नोत्तर र छलफलमा कक्षामा सबैका अगाडि प्रश्न सोध्ने, एकछिन पर्खने, कुनै पनि सिकारुलाई तोकेर उत्तर दिन लगाउने, उत्तर राम्रोसँग सुन्ने र अन्तमा छलफल र मूल्याङ्कन गर्ने प्रक्रिया प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

८. **अन्वेषण, अनुसन्धान तथा खोज :** यसमा समस्या वा प्रश्नको प्रस्तुति, गर्नुपर्ने र खोज कार्य र तरिकाको बारेमा छलफल गरी सिकारुहरूद्वारा खोज गरी निष्कर्ष प्रस्तुति र पृष्ठपोषण दिइन्छ ।

९. **प्रविधियुक्त कक्षा :** मोबाइल, कम्प्युटर, प्रोजेक्टरआदिको उपयोग गरी धारणाहरूको दृश्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।

१०. **सिर्जनात्मक कार्य :** यसमा चित्र निर्माण, रङ भर्ने, कागज काट्ने र पट्याउने, सम्बन्ध स्थापना जस्ता कार्यहरूद्वारा सिकाइ गर्न सकिन्छ ।

११. **समस्या समाधान विधि :** यस विधिमा समस्यालाई बुझ्ने, योजना निर्माण, योजना कार्यान्वयन, पछाडि फर्केर हेर्ने र परिणामलाई जाँच्ने प्रक्रियाद्वारा समस्या समाधान गरिन्छ ।

१२. **खेल विधि :** यसमा विषयवस्तुलाई खेलका माध्यमबाट प्रस्तुत गरी अभ्यास गराइन्छ ।

१३. **प्रयोग :** यसमा कक्षाकोठा भित्र र बाहिर प्रयोगात्मक कार्यका माध्यमबाट सिकाइ कार्य गराइन्छ ।

१४. **भ्रमण :** विभिन्न स्थानको भ्रमण गराई त्यहाँका अनुभव र सिकेको कुरा छलफल तथा प्रत्यावर्तन गराइन्छ ।

१५. **प्रदर्शन विधि :** विषयवस्तुसँग सम्बन्धित तस्बिर वा अन्य दृश्य सामग्री तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरिन्छ ।

१६. **स्वाध्ययन तथा छलफल** : विभिन्न किसिमका सामग्रीका अध्ययनको माध्यमबाट सिकाइ गर्दा सामग्री छनोट, अध्ययन र धारणा वा विचार निर्माण गरिन्छ र यसलाई आवश्यकतानुसार सिकारुबिच छलफल गराउन सकिन्छ ।

१७. **अन्तरक्रिया** : यसमा छलफलको योजना र तयारी, बृहत् समूहमा छलफल सञ्चालन वा समूह विभाजन, कार्यसूची बाँडफाँड तथा कार्य सञ्चालन, प्रस्तुतीकरण, तुलना, विश्लेषण तथा मूल्याङ्कन र निष्कर्ष निकालिन्छ ।

१८. **उदाहरण र प्रयोग** : पाठका विषयवस्तुबाट उदाहरण, प्रयोग र अभ्यासमा जोड दिनुपर्छ । यसलाई भाषा शिक्षणअन्तर्गत भाषिक सिप, शब्दभण्डार र अभिव्यक्तिको शिक्षणका लागि प्रयोग गर्नुपर्छ । भाषा सिकाइमा चित्र वा आकृति निर्माण, निर्देशित, व्यावहारिक लेखन वा स्वतन्त्र रचना, सस्वरवाचन तथा द्रुतपठन पनि यसअन्तर्गत उपयोग गर्न सकिन्छ ।

१९. **श्रव्यवाच्यका आधारमा सिकाइ सहजीकरण** : यसमा व्यक्ति, जोडी, सानो समूह र बृहत् समूहमा सुनाइ र छलफल, नमुना वाचन र अनुकरण, तुलना, विश्लेषण, मूल्याङ्कन र निष्कर्षको मौखिक प्रस्तुतीकरण क्रियाकलाप गर्नुपर्छ । यसलाई भाषा शिक्षणअन्तर्गत भाषिक सिप, शब्दभण्डार र अभिव्यक्तिको शिक्षणका लागि प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

२०. **बालकेन्द्रित क्रियाकलापहरू** : यसमा प्रारम्भिक कक्षाका क्रियाकलाप जस्तै कक्षामा विद्यार्थीलाई स्वागत, एकआपसमा परिचय, कक्षाकोठा र विद्यालयको वातावरणको चिनारी आदि गर्नुपर्छ । कक्षाको नियमित क्रियाकलापका रूपमा शिक्षक विद्यार्थी अन्तरक्रिया, शान्तिको कामना, आज क्यालेण्डर मिलाउने र पढ्ने, समाचार आदान प्रदान गर्ने, शिक्षकको सन्देश बाचन र छलफल आदि क्रियाकलाप गराउन सकिन्छ । विषयगत रूपमा विङ्गो, ध्यानाकर्षण खेल, छपाइले भरिपूर्ण कक्षा, सिर्जनात्मक लेखन, आकारको खोजी, म कहाँ छु ? आदि क्रियाकलापमा आधारित सिकाइ कार्यहरू गराउन सकिन्छ ।

९. मूल्याङ्कन

सिकारुको मूल्याङ्कनमा वास्तविक कार्य (Authentic task) समावेश गर्नु उपयुक्त हुने छ । तह १ मा सिकारको मूल्याङ्कनको प्रक्रिया सामान्यतया निम्नअनुसार हुने छ :

१. मूल्याङ्कनलाई सिकाइ क्रियाकलापको अभिन्न अङ्गका रूपमा सिकाइसँगै एकीकृत गरी सिकाइ सुधारमा निरन्तर प्रयोग गर्नुपर्छ ।

२. सिकाइ उपलब्धि र तिनको विस्तृतीकरण तयार गरी सोहीअनुसार सम्भाव्य मूल्याङ्कन विधि, प्रक्रिया र साधनको तयारी गर्नुपर्छ ।

३. सिकाइ क्रियाकलापसँगै सिकारुको सिकाइको लेखाजोखा गरी सिकाइमा पछि परेका सिकारुलाई सुधारात्मक सिकाइ प्रक्रियाद्वारा निर्धारित न्यूनतम सिकाइ सुनिश्चित गरी सबै सिकारुलाई थप सिकाइका लागि अवसर प्रदान गर्नुपर्छ ।

४. सिकारुको सिकाइ स्तरको मूल्याङ्कन गर्दा मूलतः सिकारुले विभिन्न सिकाइक्षेत्रमा अपेक्षित सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे वा नगरेको परीक्षण गर्नुपर्छ ।

५. सिकारुको सिकाइको मूल्याङ्कनमा विषगत सिकाइ क्षेत्रमा अपेक्षित ज्ञान, बुझाइ, प्रयोग तथा आवश्यकतानुसार विश्लेषण, मूल्याङ्कन र सिर्जनालगायतका उच्च क्षमता परीक्षण गर्नका लगि उपयुक्त साधन तथा प्रक्रिया प्रयोग गर्नुपर्छ ।

६. मूल्याङ्कनका क्रममा आवश्यक व्यवहारकुशल सिपमा प्राप्तिमा सिकारुको हासिल गरेका सक्षमताको पनि लेखाजोखा गरी आवश्यकतानुसार सिकाइ क्रियाकलापमा सुधार गर्नुपर्छ ।

७. मूल्याङ्कनपश्चात् कुनै सिकारुले अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न नसकेमा सुधारात्मक शिक्षण सिकाइको प्रक्रियाअनुरूप सिकारुको सिकाइ सुधार गरी अपेक्षित सिकाइ सुनिश्चित गर्नुपर्छ । पटकपटकको सुधारात्मक शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाबाट पनि न्यूनतम सिकाइउपलब्धि हासिल गर्न नसक्ने सिकारुका उपचारात्मक शिक्षणको प्रबन्ध गर्नुपर्छ ।

८. मूल्याङ्कन नतिजाको अभिलेखलाई सिकारुको सिकाइ अवस्था पहिचान गर्न, भावि सिकाइको योजना निर्माण गर्न र सिकाइ उपलब्धिको प्रगतिको अभिलेखका रूपमा विद्यालय, शिक्षक, सिकारु तथा अभिभावकले आवश्यकतानुसार प्रयोग गर्नुपर्छ ।

९. सिकारुलाई स्वमूल्याङ्कन तथा प्रतिविम्बन गर्न र सिकाइ सुधारको आवश्यकता तथा उपाय पहिचान गर्न शिक्षक तथा अभिभावकले प्रेरित गर्नुपर्छ ।

मूल्याङ्कनका तरिका र साधन

तह १ का सिकारुको मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गर्न सकिने तरिका तथा साधनहरू निम्नअनुसार हुन सक्छन् :

क्र. सं.	मूल्याङ्कनका तरिका	मूल्याङ्कनका साधन	कैफियत
१	प्रत्यक्ष कक्षामा सहभागिता	अवलोकन, रुजु सूची र श्रेणी मापन, मौखिक प्रश्न, फाराम, घटना वर्णन	
२	मौखिक कार्य	प्रश्न, चित्र, पठन सामग्री, सन्दर्भ, घटना, श्रव्य तथा दृश्य सामग्री	
३	लिखित कार्य	प्रश्न, छोटा परीक्षा, घटना, सन्दर्भ, पठन सामग्री, श्रव्य तथा दृश्य सामग्री	
४	परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्य	रुजु सूची र श्रेणी मापन, मौखिक प्रश्न	
५	कार्य सम्पादन तथा प्रदर्शन	अवलोकन, रुजु सूची वा श्रेणी मापन, मौखिक प्रश्न	
६	सहपाठी मूल्याङ्कन	अवलोकन, रुजु सूची, श्रेणी मापन, फाराम	
७	स्वमूल्याङ्कन	रुजु सूची, श्रेणी मापन, फाराम	
८	अभिभावकको प्रतिक्रिया	रुजु सूची, श्रेणी मापन, फाराम	
९	कुराकानी, छलफल	अवलोकन, रुजु सूची, श्रेणी मापन, फाराम	

सिकाइ उपलब्धिमा सिकारुको उपलब्धि परीक्षण गरेर उपलब्धिस्तरलाई निम्नअनुसार रेटिङ गर्नुपर्छ :

सिकारुको उपलब्धिस्तर र त्यसको सामान्य व्याख्या

उपलब्धिस्तर	मापन	उपलब्धिस्तरको सामान्य व्याख्या
कमजोर (Below basic)	१	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न नसकेको, सबैजसो सिकाइ उपलब्धिका लागि सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
सामान्य (Basic)	२	मुख्य सिकाइ उपलब्धि आंशिक रूपमा हासिल गरेको तर सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
राम्रो (Proficient)	३	मुख्य सिकाइ उपलब्धि धेरै जसो हासिल गरेको र सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
उच्च (Advanced)	४	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको साथै माथिल्लो स्तरको उपलब्धि हासिल गरेको

अपाङ्गता भएका सिकारुका लागि मूल्याङ्कनका तरिका तथा साधनको प्रयोग

- दृष्टि क्षमता कमजोर भएका सिकारुका लागि पढ्नुपर्ने कार्य वा प्रश्न ठुलो आकारको अक्षरमा छाप्ने, अतिरिक्त प्रकाश भएको स्थानमा कार्य गर्ने वा परीक्षा दिने व्यवस्था गर्ने, परिस्थितिअनुरूप आवश्यक देखिए अतिरिक्त समय दिने इत्यादि ।

  दृष्टिविहीनमध्ये ब्रेललिपि पढ्न र लेख्न सक्नेहरूका लागि सोहीअनुसार व्यवस्था गरी आवश्यकतानुसार अतिरिक्त समय दिने । तर ब्रेललिपि प्रयोग नगर्नेका लागि सहयोगी व्यवस्था गर्ने वा मौखिक वा अन्य कुनै वैकल्पिक तरिका तथा साधन प्रयोग गर्ने । जस्तै विकल्पका रूपमा प्रश्न वा कार्यको निर्देशनको रेकर्ड दिएर उत्तर वा कार्यको विवरण रेकर्ड गर्न लगाउने । यस्ता सिकारुका लागि चित्र बनाउने तथा प्रयोगात्मक कार्यमा विकल्प तयार गर्ने

- दृष्टि क्षमता कमजोर भएका र दृष्टिविहीनका लागि लिखित कार्यको विकल्प कम्प्युटर प्रविधि तथा सफ्टवेयर उपलब्ध भएमा र प्रयोग गर्न सक्ने भएमा त्यसको उपयोग गर्ने

- कमजोर सुनाइ क्षमता भएकाहरूका लागि मौखिक प्रश्न तथा निर्देशनमा विशेष ध्यान दिई आवश्यक भए वैकल्पिक तरिका प्रयोग गर्नुपर्छ । यस्ता सिकारुका लागि विकास गरिएका कम्प्युटर प्रविधि तथा सफ्टवेयर उपलब्ध भएमा र प्रयोग गर्न सकेमा त्यसको उपयोग गर्ने
- शारीरिक रूपमा कमजोर तथा अपाङ्गता भएकाहरूका लागि अपाङ्गताको स्वरूपअनुरूपको वैकल्पिक प्रबन्ध गर्ने
- बौद्धिक अपाङ्गता भएका लागि आवश्यकतानुसार वैकल्पिक तरिका तथा साधनहरूको पहिचान, तयारी तथा प्रयोग गर्ने

तह १ मा सिकारु मूल्याङ्कनको अभिलेखीकरण तथा प्रयोग

१. सामान्यतया प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि मापनपछि नतिजा सिकारुलाई जानकारी गराउने, किन यस्तो भयो छलफल गर्ने, सिकारुलाई स्वप्रत्यावर्तनको अवसर दिने र सुधारका उपाय तय गर्नुपर्छ भने प्रत्येक विषयक्षेत्र वा थिमको सिकाइपश्चात् प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि र औसत उपलब्धिसहित अभिभावक र शिक्षकले छलफल गरी सिकाइ सुधार तथा भावि सिकाइका योजना तय गर्नुपर्छ । प्रत्येक थिमको सिकाइपछि अभिभावकसँग छलफल गर्नु सिकारुको सिकाइ सुधारका दृष्टिले उपयुक्त भए पनि छोटोछोटो समयको अन्तरालमा अभिभावसँग छलफल सबैका लगि सम्भव नहुन सक्ने कुरालाई विचार गरेर तीनदेखि चार महिनाको अन्तरालमा सो अवधिको सिकाइ भएका थिमको मूल्याङ्कन नतिजासहित सिकारुको सिकाइ प्रगति तथा कठिनाइका विषयमा अभिभावकसँग छलफल गरी आवश्यकतानुसार सिकाइ सुधारका उपाय पहिचान गर्न सकिन्छ ।

२. नतिजा र सिकाइ सुधार तथा भावी सिकाइ योजना तय गर्दा सम्बन्धित सिकारु सबल पक्ष, रुचि र कठिनाइलाई ध्यान दिनुपर्छ । यसका लागि यस प्रक्रियामा सिकारुलाई पनि सहभागी गराउनुपर्छ ।

सिकारु मूल्याङ्कनको अभिलेख

प्रत्येक सिकारुको कार्यसञ्चयिका फाइलमा निम्नअनुसार व्यवस्थित गरी राख्नुपर्छ :

- मूल्याङ्कन अभिलेख सिकारुको कार्यसञ्चयिका फाइलमा सिलसिलाबद्ध गरी राख्नुपर्छ ।

- कार्यसञ्चयिका फायलमा सिकारुको प्रगति स्पष्ट हुने सहयोग पुग्ने खालमा सिकारुका नमुना कार्य तथा सिर्जनाहरू समयबद्धरूपमा सिलसिल मिलाई राख्नुपर्छ । यसमा जुनसुकै कार्य समावेश नगरी उपलब्धिस्तर झल्काउने प्रतिनिधि कार्यहरूमात्र समावेश गर्नुपर्छ ।
- कार्यसञ्चयिका फाइलमा समावेश गरिएका कार्य तथा अभिलेखहरूको समयबद्ध सूची भित्री कभरपृष्ठमा राखिनुपर्छ ।
- मुख्य सिकाइ उपलब्धिलाई सिकारुको सिकाइ स्तरअनुसार १ देखि ४ सम्म रेटिङ गर्नुपर्छ । सिकारुको सिकाइ स्तर पहिचान गर्नका लागि प्रयोग गर्न सकिने केही साधनका उदाहरण यहाँ दिइएको छ । शिक्षकले सिकारुको मूल्याङ्कन गर्दा प्रयोग गरेका साधनमध्ये फाराममा उल्लेख भएमा त्यसमा चिह्न लगाउने र अन्य साधन प्रयोग गरेको भए सो साधनको उल्लेख सोही लहरमा उल्लेख गर्नुपर्छ ।
- हरेक मुख्य सिकाइ उपलब्धिको हासिल भयो वा भएन भनी यकिन गनुपर्छ । यसका लागि एउटा सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्न एकभन्दम बढी मूल्याङ्कन साधन आवश्यक हुन पनि सक्दछ भने कतिपय अवस्थामा एउटै साधन वा एकै पटकको परीक्षणबाट एकभन्दा बढी सिकाइ उपलब्धि पनि परीक्षण गर्न सकिने कुरालाई शिक्षकले विचार गर्नुपर्छ ।
- सबै सिकारुले न्यूनतम सिकाइ स्तर प्राप्त गरी माथिल्लो स्तरको सिकाइको अवसर प्रदान गर्न मूल्याङ्कनले सहयोग गर्नुपर्छ । यसका लागि नियमित सिकाइ प्रक्रियापछि गरिएको मूल्याङ्कनमा कुनै सिकाइ उपलब्धिमा १ वा २ स्तर मात्र हासिल गर्न सकेमा सुधारात्मक सिकाइ गरी उपलब्धि वृद्धिको सुनिश्चित गरिनुपर्छ । यसका लागि सुधारात्मक सिकाइपश्चात् सिकारुको पुनः मूल्याङ्कन गरी फाराममा उल्लेखभएअनुसार अभिलेखित गनुपर्छ ।
- सामान्यतया सबै (प्रत्येक) सिकारुको सिकाइस्तर न्यूनतम ४ पुर्‍याउने गरी सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्छ । तसर्थ कुनै पनि सिकारुलाई सिकाइस्तर १, २ वा ३ मै छाड्न भने हुँदैन । कुनै सिकारु पटकपटकको सुधारात्मक सिकाइबाट पनि सिकाइस्तर १ तथा २ भन्दा माथि जान सकेन भने त्यसका कारण पहिचान गरी सुधारका उपाय पहिचान गर्ने र सिकाइ सुधार गर्ने प्रयोजनका लागि उपचारात्मक

शिक्षण सिकाइ आवश्यक हुन सक्छ । उपलब्धि स्तर ३ प्राप्त गर्ने सिकारुलाई पनि मुख्य तथा माथिल्लो उपलब्धि हासिल गर्ने अवसर प्रदान गरिनुपर्छ । शिक्षण सिकाइका क्रममा उपलब्धि स्तर ४ पुऱ्याउनु अपेक्षित छ ।

क्र.स	सिकाइ उपलब्धि	अङ्कन			
		आधारभूतभन्दा न्यून (Below basic) (१)	आधारभूत (Basic) (२)	प्रवीण (Proficient) (३)	उच्च (Advanced) (४)

- विषयक्षेत्र तथा थिमअन्तर्गतका सिकाइ उपलब्धिको अङ्कन गरिसकेपछि विषयक्षेत्र तथा थिमको समग्र उपलब्धि प्रतिशत निम्नअनुसार निकाल्नुपर्छ :

$$\text{क्षेत्रगत वा थिमगत उपलब्धि प्रतिशत} = \frac{\text{उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड}}{\text{४} \times \text{मूल्याङ्कन गरिएका सिकाइ उपलब्धिहरूको सङ्ख्या}} \times \text{१००}$$

उपलब्धि प्रतिशतलाई अक्षराङ्कनसँग मिलान गरी निम्नअनुसार प्रस्तुत गर्नुपर्ने छ :

क्र.स.	उपलब्धि प्रतिशत	स्तरीकृत अङ्क	अक्षरमा उपलब्धिस्तर	उपलब्धि स्तरको व्याख्या
१	९० र सोभन्दा माथि	४.०	A+	सर्वोत्तम **(Outstanding)**
२	८० र सोभन्दा माथि ९० भन्दा कम	३.६	A	अत्युत्तम (Excellent)
३	७० र सोभन्दा माथि ८० भन्दा कम	३.२	B+	उत्कृष्ट (Very Good)
४	६० र सोभन्दा माथि ७० भन्दा कम	२.८	B	उत्तम (Good)

५	५० र सोभन्दा माथि ६० भन्दा कम	२.४	C+	सन्तोषजनक (Satisfactory)
६	४० र सोभन्दा माथि ५० भन्दा कम	२.०	C	ग्राह्य (Acceptable)
७	३५ र सोभन्दा माथि ४० भन्दा कम	१.६	D	आधारभूत (Basic)
८	३५ भन्दा कम	-	NG	अवर्गीकृत (Not Graded)